

בקי צור

ללמוד להבין לזכור

מסכת פסחים – כ"ב-כ"ח

ענייני המסכת מבוארים בלשון שווה לכל נפש. המילים המודגשות הן תמצית העניינים, וניתן לקרוא אותן בפני עצמן כהכנה מהירה לפני הלימוד וכחזרה מהירה ובהירה לאחר הלימוד.

קישור לרכישת ספרי המחבר

באתר אמזון בסוף הקובץ הזה

אנא עזרו לנו ותרמו בעין יפה

להמשך הפצת ה"בקי צור"

לתרומה

דף כב

"לִפְלֶבֶת תִּשְׁלַכְוּ אֹתוֹ"

א. מכאן ששאר איסורי אכילה אסורים גם בהנאה.

נאמר, "וְאִנְשֵׁי קֹדֶשׁ תִּהְיוּ לִי וּבִשָּׂר בְּשֻׂדָּה טָרְפָה לֹא תֹאכְלוּ לִפְלֶבֶת תִּשְׁלַכְוּ אֹתוֹ" (שמות כ"ב ל). ולדברי רבי אבהו, מהכתוב הזה לומד רבי יהודה, שכל מקום שאמרה תורה על דבר שהוא אסור באכילה, גם ההנאה אסורה.

שכן הכתוב הזה אסר את הטריפה באכילה, "וּבִשָּׂר בְּשֻׂדָּה טָרְפָה לֹא תֹאכְלוּ", וחזר ופירש שההנאה מותרת, "לִפְלֶבֶת תִּשְׁלַכְוּ אֹתוֹ". ונאמר בכתוב הזה מיעוט, "אֹתוֹ", לומר, דווקא איסור זה שאסרה תורה באכילה, הותר בהנאה, אבל שאר איסורי אכילה שבתורה, אסורים גם בהנאה.

ב. מכאן שחולין שנשחטו בעזרה אסורים בהנאה.

לדברי רבי מאיר, המיעוט "אֹתוֹ", לא בא ללמד, שכל מקום שנאמר איסור אכילה, גם ההנאה אסורה, כי כלל זה כבר למד מהכתוב האמור בנבילה, כמבואר לעיל.

ואם כן, מאחר שנכתב בטריפה "לֹא תֹאכְלוּ", והיה מקום לומר שגם ההנאה אסורה, כפי שלמד מהכתוב בנבילה, לפיכך נכתב "לִפְלֶבֶת תִּשְׁלַכְוּ", להתיר את ההנאה מהטריפה.

והמיעוט "אֹתוֹ" בא לומר, שדווקא טריפה מותרת בהנאה, אבל איסור אחר הדומה לה, שהוא חולין שנשחטו בעזרה, יש בו גם איסור הנאה.

ולדעת רבי יהודה, חולין שנשחטו בעזרה, אינם אסורים בהנאה מהתורה.

אכילה והנאה מגיד הנשה

נאמר, "עַל כֵּן לֹא יֹאכְלוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת גִּיד הַנֶּשֶׂה אֲשֶׁר עַל כַּף הַיָּרֵךְ עַד הַיּוֹם הַזֶּה כִּי נִגַע בְּכַף יָרֵךְ יַעֲקֹב בְּגִיד הַנֶּשֶׂה" (בראשית ל"ב ל"ג), ומכאן שגיד הנשה אסור באכילה.

ולדברי רבי אבהו, מאחר שנאמר בכתוב הזה איסור אכילה, הרי זה כולל גם איסור הנאה, אלא אם כן נמצא כתוב המתיר את הגיד בהנאה.

ומבואר, שנחלקו חכמים בדבר זה, שכן כשהתירה תורה את הנבילה בהנאה, בכתוב "לִגְר אֲשֶׁר בְּשַׁעְרֵיךָ תִּתְּנֶנָּה וְאֶכְלָה אוֹ מִכֹּר לְנֶכְרִי", התירה בהנאה את כל חלקי הנבלה הנחשבים בשר.

ומעתה, אם הגיד נחשב כבשר, הותר הגיד בהנאה בנבילה, ומתוך שהותר בהנאה בנבילה, הותר בהנאה גם בכשירה.

ולדעת רבי יהודה, באמת הגיד נחשב כבשר [=יש בגידין בנותן טעם], ואם כן, כשהותרה נבילה בהנאה, הותר גם גיד הנשה בהנאה, ואפילו בבהמה כשירה.

אבל לדעת רבי שמעון, הגיד אינו נחשב כבשר [=אין בגידין בנותן טעם], ואם כן, כשהותרה נבילה בהנאה, לא הותר גיד הנשה בהנאה, והרי הוא באיסורו.

והנה בדף כ"ג מבואר, שיש אומרים, שמאחר שהותר חלב נבילה בהנאה, יש ללמוד בקל וחומר, שגם הגיד מותר.

שכן איסור חלב חמור מאיסור גיד, שהאוכל חלב ענוש כרת, ומעתה אם איסור חמור של חלב הותר, כל שכן שהותר איסור קל של גיד.

ורבי שמעון דוחה קל וחומר זה, כי מצד שני החלב קל מהגיד, שכן פעמים החלב מותר לגמרי, כגון חלב של חיה, ואילו הגיד לעולם הוא אסור, בין בחיה ובין בבהמה.

שולח אדם ירך לנוכרי

מבואר שלדעת האומרים שגיד הנשה מותר בהנאה, רשאי ישראל לשלוח לנוכרי ירך שלימה, בלא ליטול ממנה את הגיד.

ולא חששו שמא יראה ישראל אחר שישראל זה שולח את הירך לנוכרי, ויהיה סבור אותו

ישראל, שכבר ניטל הגיד מהירך, כי יצאה מיד

ישראל ויקנה אותה מהנוכרי ויאכלנה בגידה.

והסיבה שאין לחוש לכך, כי מקום הגיד ניכר

בירך, אם ניטל או לא, ואי אפשר לטעות בדבר.

האוכל גיד הנשה של בהמה טמאה

מתוך כך שאסרה תורה לאכול את גיד הנשה, משמע שדווקא הגיד אסור, אבל שאר הבהמה

מותרת, ואם כן איסור גיד הנשה נאמר בבהמות

המותרות באכילה.

לדעת רבי שמעון, מאחר שנתבאר שאיסור גיד

הנשה נוהג רק בבהמה שבשרה מותר באכילה,

יש בכלל זה רק בהמות טהורות, אבל **גיד הנשה**

של בהמה טמאה, אינו בכלל האיסור הזה.

ולדעת רבי שמעון, **האוכל גיד הנשה של בהמה**

טמאה, פטור אף מחיוב אכילת בהמה טמאה,

כי לדעתו אין בגידים טעם, והרי הם כעץ, ואינם

בכלל בשר בהמה טמאה האסור באכילה.

ולדעת רבי יהודה, אף שנתבאר שגיד הנשה

נאסר רק בבהמות המותרות באכילה, הלא

איסור זה נאמר לבני יעקב קודם מתן תורה,

ובאותה שעה כל הבהמות היו מותרות להם

באכילה, שלא נאסרו טמאות אלא במתן תורה.

ואם כן, מאחר שכל הבהמות היו מותרות להם,

בכל הבהמות נאסר גיד הנשה, ואפילו בבהמות

טמאות.

ולדעת רבי יהודה, **האוכל גיד הנשה של בהמה**

טמאה, חייב שתים, כי לדעתו יש בגידים טעם,

והרי הם כבשר, ונמצא מתחייב **אחת משום גיד**

הנשה, ואחת משום בשר בהמה טמאה.

הנאה מדם

נאמר, "על פו אַמְרַתִּי לְבָנֵי יִשְׂרָאֵל כָּל נֶפֶשׁ מִכֶּם לֹא

תֹּאכַל דָּם וְהָיָה הָיָר בְּתוֹכְכֶם לֹא יֹאכַל דָּם" (ויקרא י"ז

י"ב), ומכאן **שהדם אסור באכילה.**

ולדברי חזקיה, מהכתוב הזה יש ללמוד רק

איסור אכילה, אבל בהנאה דין פשוט הוא

שהדם מותר.

ולדברי רבי אבהו, מאחר שנאמר **בכתוב הזה**

איסור אכילה, היה מקום לומר, שגם ההנאה

אסורה. והסיבה שבאמת הדם מותר בהנאה, כי

נמצא כתוב אחר שמתיר את הדם בהנאה "לא

תֹּאכְלֶנּוּ עַל הָאָרֶץ תִּשְׁפְּכֶנּוּ פְּמִים" (דברים י"ב כ"ד),

המלמד שדין הדם כדין המים, וכשם שמים

מותרים בהנאה, כך דם מותר בהנאה.

ואין לומר שהוקש הדם למים המתנסכים על

גבי מזבח, שהם קדושים, ואסורים בהנאה, או

למים המתנסכים לעבודה זרה, שגם הם

אסורים בהנאה, ואם כן גם הדם אסור בהנאה

כמותם.

כי אלו ואלו מים המתנסכים הם, שכן גם מים

הנשפכים לעבודה זרה נקראים נסך, כמו שנאמר,

"וַיִּשְׁתּוּ יַיִן נְסִיכִים", והכתוב הקיש את הדם למים

הנשפכים, שהם מי חולין המותרים בהנאה, ולא

למים המתנסכים.

ולדעת חזקיה, מאחר שלא היה מקום לומר

שהדם אסור בהנאה, לא נצרך הכתוב "לא

תֹּאכְלֶנּוּ עַל הָאָרֶץ תִּשְׁפְּכֶנּוּ פְּמִים" להקיש דם

למים ללמד שהדם מותר בהנאה.

והסיבה שהקיש הכתוב את הדם למים, ללמד

דבר אחר. שאין הדם נחשב משקה להכשיר את

האוכלים לקבל טומאה, אלא כשהוא נשפך

לארץ כמים, להוציא דם קדשים, שאינו נשפך

לארץ, אלא נזרק למזבח, ולכן אינו מכשיר, כפי

שנתבאר בדף ט"ז.

הנאה מאבר מן החי

נאמר, "רַק חֶזֶק לְבַלְתִּי אֶכַּל הַדָּם כִּי הַדָּם הוּא הַנֶּפֶשׁ וְלֹא

תֹּאכַל הַנֶּפֶשׁ עִם הַבֶּשָׂר" (דברים י"ב כ"ג), כלומר

בעוד שהנפש בו לא תאכל בשרו, ומכאן **שהאבר**

מן החי אסור באכילה.

ולדברי חזקיה, מהכתוב הזה יש ללמוד רק

איסור אכילה, אבל בהנאה דין פשוט שהדם

מותר.

ולדברי רבי אבהו, מאחר שנאמר **בכתוב הזה**

איסור אכילה, היה מקום לומר, שגם ההנאה

אסורה. והסיבה שבאמת אבר מן החי מותר

בהנאה, כי נאמר בתחילת כתוב הזה "רַק חֶזֶק

לְבַלְתִּי אֶכַּל הַדָּם כִּי הַדָּם הוּא הַנֶּפֶשׁ", להקיש

איסור אבר מן החי שבסוף הכתוב, לאיסור דם

שבתחילתו, ללמד, שכשם שהדם מותר בהנאה

[כפי שנתבאר], כך גם אבר מן החי מותר בהנאה.

ולדעת חזקיה, מאחר שלא היה מקום לומר

שאבר מן החי אסור בהנאה, לא נצרך ההיקש

הזה ללמד שהוא מותר בהנאה.

ולא הקיש הכתוב אבר מן החי לדם, אלא הדם

הוא שהוקש לאבר מן החי, ללמד, שכשם שאבר

מן החי אסור באיסור האמור בו, כך דם מן החי

אסור באיסור האמור בו, והרי הוא כדם גמור.

שלא תאמר, רק דם שחיטה נחשב דם, אלא גם

דם הקזה מן החי, נחשב דם לכל דבר, והכוונה

לדם שהנפש יוצאה בו.

"וְלִפְנֵי עֵוֶר לֹא תִתֵּן מִכֶּשֶׁל"

כוונת הכתוב הזה, שלא לתת מכשול עבירה ביד

הבא לחטוא. כגון שלא להושיט כוס יין לנזיר, האסור ביין. ושלא להושיט אבר מן החי לבני נח, האסורים באבר מן החי.

הנאה משור שנגמר דינו לסקילה

נאמר, "וְכִי יִגַּח שׁוֹר אֶת אִישׁ אוֹ אֶת אִשָּׁה וַיָּמַת סָקוּל יִסְקַל הַשׁוֹר וְלֹא יֵאָכַל אֶת בְּשָׂרוֹ וַיִּבְעַל הַשׁוֹר נָקִי" (שמות כ"א כ"ח).

ומאחר שדין השור לסקילה, כמו שנאמר "סָקוּל יִסְקַל הַשׁוֹר", דין פשוט הוא, שאחר סקילתו הוא אסור באכילה, שכן נבילה הוא, ונבילה אסורה באכילה. ואם כן, הכתוב "וְלֹא יֵאָכַל אֶת בְּשָׂרוֹ", הבא לאוסרו באכילה, אינו נצרך לאסור את השור שנסקל. אלא בא לומר, שאפילו בסוף נשחט השור ולא נסקל, לא הותר בכך, וגם עתה אסור הוא באכילה. וכך היא משמעות הכתוב, "סָקוּל יִסְקַל הַשׁוֹר", ואם לא סקלו אלא שחטו, אף על פי כן "וְלֹא יֵאָכַל אֶת בְּשָׂרוֹ".

ובמקום שנאמר "וְלֹא יֵאָכַל", הכל מודים שאיסור זה כולל גם איסור הנאה, ומכאן שבשר השור אסור באכילה ובהנאה.

ויש ללמוד מכאן איסור הנאה רק לבשרו של השור, שכך נאמר "וְלֹא יֵאָכַל אֶת בְּשָׂרוֹ", אבל עורו לא נזכר כאן, ומכל מקום, גם עורו של השור אסור, ונחלקו חכמים מהיכן הדבר למד.

- לדעת הברייתא המובאת בסוגיתנו, ומבוארת על ידי דברי שמעון בן זומא, עניין זה, שגם העור אסור בהנאה, למד מהכתוב "וַיִּבְעַל הַשׁוֹר נָקִי". כלומר נקי משורו, שלא נותר לו משורו כלום שאף עורו נאסר, כאדם שאומר לחבירו, יצא פלוני נקי מנכסיו, ואין לו בהם הנאה של כלום.

- ולדעת האומרים, שהכתוב "וַיִּבְעַל הַשׁוֹר נָקִי" בא ללמד דברים אחרים, [יש אומרים ששור תם פטור מכופר. ויש אומרים ששור תם פטור מדמי וולדות], עניין זה, שגם עורו של השור אסור, למד מהריבוי "וְלֹא יֵאָכַל אֶת בְּשָׂרוֹ", הבא להוסיף על האיסור של הבשר דבר הטפל לבשר, שהוא העור.

והתנא של הברייתא, לא דורש כמותם, כי לדעתו, אין לדרוש "את" שבתורה, כדעת שמעון העמסוני או נחמיה העמסוני להלן.

"אֶת ה' אֶקִּיף תִּירָא"

שמעון העמסוני או נחמיה העמסוני, היה דורש כל "את" ו"את" שבתורה, כלומר היה אומר שכל מקום שנאמר בתורה "את", הרי זה מרבה איזה דבר, והיה דורש כל אחד מה הוא מרבה.

כיון שהגיע לפסוק "אֶת ה' אֶקִּיף תִּירָא", אמר אין דבר שניתן לרבותו בכתוב הזה, שיש לירא ממנו כמו מהקב"ה. ואם כן, מכאן יש ללמוד, שהכתוב "את" אינו ריבוי, וחזר בו מכל הדרשות שהיה דורש מכל "את" שבתורה.

אמרו לו תלמידיו, רבי, כל "אתין" שדרשת, מה תהא עליהם. אמר להם, כשם שקבלתי שכר על הדרישה, כך אני מקבל שכר על הפרישה.

עד שבא רבי עקיבא ולימד, שגם "את" זה האמור בכתוב "אֶת ה' אֶקִּיף תִּירָא", ניתן לדורשו בריבוי. לרבות תלמידי חכמים, שיש לירא מהם כמו מפני הקב"ה. כמו ששינוי במסכת אבות, ומורא רבך כמורא שמים.

הנאה מפירות ערלה

נאמר, "וְכִי תָבֹאוּ אֶל הָאָרֶץ וַיִּנטְעֶתֶם כָּל עֵץ מֵאֶכָל וְעֵרְלֹתֶם עֵרְלֹתוֹ אֶת פְּרִיּוֹ שְׁלֹשׁ שָׁנִים יִהְיֶה לָכֶם עֵרְלִים לֹא יֵאָכַל" (ויקרא י"ט כ"ג).

ואף שבמקום שנאמר "לֹא יֵאָכַל", הכל מודים שאיסור זה כולל גם איסור הנאה. כאן לא די בכתוב הזה ללמד שהערלה אסורה בהנאה, כי נאמר גם "יִהְיֶה לָכֶם". והיה מקום לומר, שבא הכתוב הזה לומר, שהערלה מותרת לכם בהנאה, ולכן הוצרך הכתוב לומר גם, "וְעֵרְלֹתֶם עֵרְלֹתוֹ ... עֵרְלִים לֹא יֵאָכַל", ללמד שהערלה אסורה בהנאה.

ומעתה הכתוב "יִהְיֶה לָכֶם" לא בא ללמד היתר הנאה בערלה אלא דבר אחר, כפי שיתבאר בעזה"י להלן.

ובכלל איסור הנאה מערלה, שלא לצבוע מצבע הנעשה מקליפות ערלה, ולא להדליק את הנר בשמן של ערלה.

דף כג

נטיעה לצורך רבים

לדעת תנא קמא, הכתוב האמור בערלה, "וַיִּנטְעֶתֶם כָּל עֵץ מֵאֶכָל וְעֵרְלֹתֶם עֵרְלֹתוֹ אֶת פְּרִיּוֹ", משמעותו שכשכל יחיד יטע לעצמו, תהא הנטיעה ערלה, אבל אם יטעו לצורך הרבים, כגון באמצע הדרך לכל עובר, אין הנטיעה ערלה. ולפיכך נאמר גם, "יִהְיֶה לָכֶם עֵרְלִים", ללמד, שגם הנטוע לצורך הרבים יש בו איסור ערלה.

ולדעת רבי יהודה, גם הכתוב הראשון, "וַיִּנטְעֶתֶם כָּל עֵץ מֵאֶכָל וְעֵרְלֹתֶם עֵרְלֹתוֹ אֶת פְּרִיּוֹ", משמעותו בין נטיעה של כל יחיד לעצמו, ובין נטיעה לצורך הרבים, כמו הכתוב השני, "יִהְיֶה לָכֶם עֵרְלִים", שמשמעותו בין נטיעה של כל יחיד לעצמו, ובין נטיעה לצורך הרבים.

ואם כן, נאמרו שני ריבויים, ללמד שנטיעה של רבים יש בה ערלה, וכלל בידינו, שאין ריבוי אחר ריבוי אלא למעט, ומכאן שנטיעה לצורך הרבים אין בה איסור ערלה.

הנאה לישראל מתרומה

נאמר, "וְכָל זֶר לֹא יֹאכַל קֹדֶשׁ תּוֹשֵׁב בְּהוֹן וְשֹׁכֵר לֹא יֹאכַל קֹדֶשׁ" (ויקרא כ"ב י'), וקודש האמור כאן הוא תרומה, מכאן שישראל אסור לאכול תרומה.

ולדברי חזקיה, מהכתוב הזה יש ללמוד רק איסור אכילה, אבל הנאה אינה אסורה. ולכן ישראל מותר להנות מתרומה, כגון להניח תרומה לעירובו.

ולדברי רבי אבהו, מאחר שנאמר בכתוב הזה איסור אכילה, היה מקום לומר, שגם ההנאה אסורה. והסיבה שבאמת מותר לישראל להנות מתרומה, כי נאמר בענין תרומת מעשר, "וַיִּנְחָשׁב לְכֶם תְּרוּמַתְכֶם כַּדָּגוֹן מִן הַגֶּרֶן וְכַמְלָאָה מִן הַיֶּקֶב" (במדבר י"ח כ"ז), ללמד שהיא שלכם, לענין שמותר להנות ממנה. ותרומה גדולה הוקשה בכתוב הזה לתרומת מעשר, שנאמר בו, "כַּדָּגוֹן מִן הַגֶּרֶן וְכַמְלָאָה מִן הַיֶּקֶב", כלומר כתרומה גדולה.

ולדעת חזקיה, מאחר שלא היה מקום לומר שהתרומה אסורה בהנאה, לא בא הכתוב "תְּרוּמַתְכֶם" ללמד זאת, אלא כן דרך הכתוב לומר דין כללי לכל ישראל [כלומר לכל הלוויים] בלשון רבים.

הנאה לנזיר מין

נאמר לנזיר, "כֹּל יְמֵי נְזָרוֹ מִכֹּל אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה מִנְּפִו הַיַּיִן מִחֲרֻצָּיִם וְעַד זֶג לֹא יֹאכַל" (במדבר ו' ד'), ומכאן שנזיר אסור לאכול יין.

ולדברי חזקיה, מהכתוב הזה יש ללמוד רק איסור אכילה, אבל הנאה אינה אסורה, ולכן נזיר מותר להנות מין, כגון להניח יין לעירובו.

ולדברי רבי אבהו, מאחר שנאמר בכתוב הזה איסור אכילה, היה מקום לומר, שגם ההנאה אסורה, ונחלקו חכמים מהיכן הוא למד שבאמת ההנאה מותרת.

- לדברי מר זוטרא, עניין זה שמותר לנזיר להנות מין, למד מהכתוב, "כֹּל יְמֵי נְזָרוֹ תַעֲרֹ לֹא יַעֲבֹר עַל רֵאשׁוֹ עַד מְלֵאת הַיָּמִים אֲשֶׁר יִזְיֵר לְהִי קֹדֶשׁ יִהְיֶה גִדֹּל פְּרַע שְׁעַר רֵאשׁוֹ" (במדבר ו' ה'). המלמד ששלו הוא, כלומר מותר להנות מדברים שמתנזר מהם, ורק האכילה אסורה.

- ולדברי רב אשי, עניין זה שמותר לנזיר להנות מין, למד מהכתוב, "כֹּל יְמֵי נְזָרוֹ תַעֲרֹ לֹא יַעֲבֹר עַל רֵאשׁוֹ עַד מְלֵאת הַיָּמִים אֲשֶׁר יִזְיֵר לְהִי קֹדֶשׁ יִהְיֶה גִדֹּל פְּרַע שְׁעַר רֵאשׁוֹ" (במדבר ו' ה'), המלמד שרק שיערו המגודל קדוש ואסור בהנאה, וטעון שריפה, כמו שנאמר, "וְגִלַּח הַנְּזִיר פְּתַח אֹהֶל מוֹעֵד אֶת רֵאשׁוֹ נְזָרוֹ וְלָקַח אֶת שְׁעַר רֵאשׁוֹ נְזָרוֹ וְנָתַן עַל הָאֵשׁ אֲשֶׁר תַּחַת זָבַח הַשְּׁלָמִים" (במדבר ו' י"ח). אבל שאר דברים אינם קדושים, ואינם נאסרים לו בהנאה.

ודחו זאת, כי אפשר שבא הכתוב לומר רק זאת, שהשער קדוש, אבל אין ללמוד ממנו אם שאר דברים קדושים או לא, כי אין בו מיעוט למעט דברים אחרים.

מעריבים לנזיר ביין ולישראל בתרומה

מתוך סוגית הגמרא מבואר, שמאחר שמותר לנזיר להנות מין, ולישראל מותר להנות מתרומה, לכן רשאי הנזיר להניח יין לערב עירובי תחומין, וישראל רשאי להניח תרומה לעירובי תחומין.

הנאה מתבואה חדשה קודם העומר

נאמר, "וְלֶחֶם וְקָלִי וְכַרְמֶל לֹא תֹאכְלוּ עַד עֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה עַד הִבִּיאְכֶם אֶת קַרְבְּנוֹ אֶלְקִיכֶם חֶקֶת עוֹלָם לְדוֹרֵיכֶם בְּכֹל מִשְׁבְּתֵיכֶם" (ויקרא כ"ג י"ד), ומכאן שאסור לאכול תבואה חדשה קודם העומר.

ולדברי חזקיה, מהכתוב הזה יש ללמוד רק איסור אכילה, אבל הנאה אינה אסורה, ולכן מותר להאכיל מתבואה חדשה לבהמה, ואף שהקצירה גם כן אסורה, יוכל לקטוף בידיו.

ולדברי רבי אבהו, מאחר שנאמר בכתוב הזה איסור אכילה, היה מקום לומר, שגם ההנאה אסורה. והסיבה שבאמת מותר להנות מתבואה חדשה, כי נאמר בענין, "דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם כִּי תִבְאוּ אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר אָנֹכִי נֹתֵן לְכֶם וְקִצְרְתֶם אֶת קִצְרֶיהָ וְהִבֵּאתֶם אֶת עֹמֶר רֵאשִׁית קִצְיֹרְכֶם אֶל הַפֶּתַח" (ויקרא כ"ג י'), ללמד שיהא הקציר שלכם, לענין שמותר להנות ממנו.

ולדעת חזקיה, מאחר שלא היה מקום לומר שהתרומה אסורה בהנאה, לא בא הכתוב "קִצְיֹרְכֶם" ללמד זאת, אלא כן דרך הכתוב לומר דין כללי לכל ישראל בלשון רבים.

הנאה משרצים

נאמר, "וְכָל הַשְּׂרָץ הַשֹּׁרֵץ עַל הָאָרֶץ שֶׁקָּץ הוּא לֹא יֹאכַל" (ויקרא י"א מ"א), ומכאן שאסור לאכול שרצים.

והנה, מאחר שנאמר בכתוב הזה "לֹא יֹאכַל", הכל מודים שהיה מקום לומר, שגם ההנאה אסורה.

והסיבה שבאמת מותר להנות משרצים, כי נאמר בהם "וְשֶׁקֶץ יִהְיוּ לְכֶם מִבְּשָׂרָם לֹא תֹאכְלוּ וְאֶת

וְבִלְתִּים תִּשְׁקָצוּ" (ויקרא י"א י"א), ללמד ששלכם הם

להנות מהם.

ומכל מקום ההנאה מותרת רק **בדיעבד**, כגון אם נזדמנו לצייד מינים טמאים, מותר למוכרם לנוכרים, **אבל לכתחילה אין להנות מהם**, כי נאמר "וְשִׁקָץ יִהְיוּ" ללמד שלעולם הם באיסורם, ולכן לא יצוד אותם לכתחילה.

ולדעת רבי אבהו, מאחר שכל מקום שנאמר בו איסור אכילה, משמעות הכתוב גם לאיסור הנאה, כל הכתובים שנאמר בהם מצד אחד איסור אכילה, ומצד שני היתר הנאה, נצרכים הם, כי איסור אכילה נכתב ללמד שהם אסורים לכל הפחות באכילה, והיתר הנאה בא לומר שמותרים הם בהנאה.

ולדעת חזקיה, לכאורה בכתוב הזה, לא היה צריך לכתוב "לא יֵאָכַל" שמשמע אף איסור הנאה, ולשוב ולכתוב "לָכֶם", להתיר את ההנאה, ודי היה לכתוב "לא יֵאָכַל", ללמד איסור אכילה בלבד.

אלא שבאמת, אם עניין זה, **שכל מקום שנאמר בו "לא יֵאָכַל"**, הכוונה גם לאיסור הנאה, כבר היה ידוע ממקום אחר, באמת די היה לכתוב כאן "לא יֵאָכַל".

אבל ענין זה לא נודע אלא מהכתוב הזה, שמתוך כך שנאמר כאן "לא יֵאָכַל", ובכל זאת הוצרך הכתוב להתיר את ההנאה בפירוש, למדנו שלולא התיר הכתוב את ההנאה, מהכתוב "לא יֵאָכַל" היינו למדים שהדבר אסור גם בהנאה, ומכאן למדנו שבכל מקום שנאמר "לא יֵאָכַל" הכוונה גם לאיסור הנאה.

הנאה מחמץ בפסח

כבר נתבאר בדף כ"א, שחמץ בפסח אסור בהנאה, שנאמר "וְלֹא יֵאָכַל חֻמֵץ". ולדברי הכל, משמעות הכתוב הזה, לאסור גם את ההנאה.

ורבי יוסי הגלילי חולק ואומר, שהחמץ מותר בהנאה כל שבעת ימי הפסח, וכל שכן שהוא מותר בהנאה לאחר ימי הפסח. והסיבה לכך, כי נאמר "מִצּוֹת יֵאָכַל אֶת שִׁבְעַת הַיָּמִים וְלֹא יִרְאֶה לָךְ חֻמֵץ וְלֹא יִרְאֶה לָךְ שָׂאֵר בְּכֹל גְּבֻלְךָ" (שמות י"ג ז'). ולדעת רבי יוסי הגלילי, הכתוב "לָךְ" מלמד, שהחמץ יהא שלך, להנות ממנו.

וחכמים אינם מסכימים עמו. וסיבת מחלוקת, כי שלוש פעמים נאמר בכתוב "לָךְ", "מִצּוֹת יֵאָכַל אֶת שִׁבְעַת הַיָּמִים וְלֹא יִרְאֶה לָךְ חֻמֵץ וְלֹא יִרְאֶה לָךְ שָׂאֵר בְּכֹל גְּבֻלְךָ" (שמות י"ג ז') "וְלֹא יִרְאֶה לָךְ שָׂאֵר בְּכֹל גְּבֻלְךָ שִׁבְעַת יָמִים וְלֹא יִלְוֶיךָ מִן הַבֶּשֶׂר אֲשֶׁר תִּזְבַּח בְּעֶרְבַי בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן לַבֶּקֶר" (דברים ט"ז ד').

- לדעת חכמים, כולם נצרכים, ללמד דברים אחרים, ואין אחד מהם מלמד על החמץ שיהא מותר בהנאה.

- ולדעת רבי יוסי הגלילי, שנים מהם נצרכים ללמד דברים אחרים, ואחד מהם מלמד, שהחמץ מותר בהנאה.

שלושה "לָךְ"

נתבאר שלדעת חכמים, שלוש פעמים שנאמר בענין החמץ "לָךְ", מלמדים הם איזה לימוד. ואלו הם:

א. "וְלֹא יִרְאֶה לָךְ חֻמֵץ". לומר, חמץ שלך אין אתה רואה, אבל אתה רואה חמץ של אחרים ושל גבוה. ומכאן שאין חייבים לבער חמץ של נוכרי או של הקדש, שאין אחריותו עליך.

ב. "וְלֹא יִרְאֶה לָךְ שָׂאֵר". לומר שאור שלך אין אתה רואה, אבל אתה רואה שאור של אחרים ושל גבוה. ומכאן שאין חייבים לבער שאור של נוכרי או של הקדש שאין אחריותו עליך.

ונצרכו שני כתובים אלו ללמד, שאין חילוק בין חמץ לשאור, שאם היה כתוב רק אחד מהם, לא היינו יודעים שכן הדין בזולתו.

שכן אם היה כתוב רק שהשאור אסור בבל יראה, היה מקום לומר, שדווקא שאור אסור, כי הוא מחמץ אחרים, אבל חמץ אינו אסור בבל יראה.

ואם היה כתוב רק שהחמץ אסור בבל יראה, היה מקום לומר, שדווקא חמץ אסור, כי הוא ראוי לאכילה, אבל שאור אינו אסור בבל יראה.

ג. "וְלֹא יִרְאֶה לָךְ שָׂאֵר". לומר שאור שלך אין אתה רואה, אבל אתה רואה של אחרים ושל גבוה. ומכאן שאין חייבים לבער שאור של נוכרי או של הקדש שאין אחריותו עליך.

ואף שכבר נתבאר דין זה, יש צורך בכתוב נוסף, לומר שהדבר מותר, לא רק בחמץ של נוכרי שלא כבשתו כלומר שאינו כפוף לך, אלא אף בחמץ של נוכרי שכבשתו והוא כפוף תחת ידיך.

חלב נבילה

הנבילה אסורה באכילה, שנאמר, "לא תאכלו כֹּל גְּבֻלָּה". ומותרת בהנאה, שנאמר, "לִגְרֵךְ אֲשֶׁר בְּשִׁעְרֶיךָ תִּתְּנֶנָּה וְאֶכְלָה אוּ מִכֹּר לִנְכְרִי". ומטמאה, שנאמר, "וְכִי יָמוּת מִן הַבְּהֵמָה אֲשֶׁר לָכֶם לְאֶכְלָה הִפְגַּע בְּנִבְלָתָהּ יִטְמָא עַד הָעֶרֶב" (ויקרא י"א ל"ט).

ובענין חלב נבילה נאמר "וְחֵלֶב גְּבֻלָּה וְחֵלֶב סְרָפָה יַעֲשֶׂה לְכֹל מְלֶאכֶה וְאֶכְלָה לֹא תֹאכְלֶהוּ" (ויקרא ז' כ"ד). ונחלקו רבי יוסי הגלילי ורבי עקיבא בביאור הכתוב הזה, ונאמרו שני אופנים לבאר

א. נחלקו האם איסור אכילה כולל איסור הנאה.

מתחילה רצו לומר, שמחלוקת רבי יוסי הגלילי ורבי עקיבא היא במה שנחלקו רבי אבהו וחזקיה, כלומר האם כשנאמר איסור אכילה, הכוונה גם לאיסור הנאה.

לדעת רבי יוסי הגלילי, כשאסרה תורה את החלב באכילה, יש בכלל זה איסור הנאה. ודווקא להדיוט שנאסר באכילה, החלב אסור גם בהנאה, אבל לגבוה, מאחר שהחלב מותר באכילה, שהוא קרב למזבח, מותר הוא גם בהנאה, כגון למשוח בו עורות למלאכת בדק הבית. ולכן הוצרכה תורה לומר על החלב "יַעֲשֶׂה לְכֹל מְלֶאכֶה", ללמד, שמותר הוא בהנאה גם להדיוט.

ולדעת רבי עקיבא, כשאסרה תורה את החלב באכילה, אין בכלל זה איסור הנאה, ואם כן דין פשוט הוא שהחלב מותר בהנאה. וכשאמרה תורה, "יַעֲשֶׂה לְכֹל מְלֶאכֶה", באה ללמד, שחלב נבילה יצא מכלל נבילה, ואינו מטמא כנבילה, ולכן עושים בו מלאכה גם לגבוה, אף שיש להיזהר בו בטהרה.

ב. נחלקו אם חלב וגיד בכלל בשר.

שוב אמרו, שלדברי הכל, כשנאמר איסור אכילה, יש בכלל זה איסור הנאה, ומחלוקתם היא אם חלב וגיד בכלל בשר.

לדעת רבי יוסי הגלילי, חלב וגיד אינם נחשבים כבשר, ואם כן, כשהתירה תורה להנות מבשר הנבילה, לא נכלל בהיתר זה שיהיה מותר להנות מחלב וגיד של נבילה. והיה מקום לומר, שכשאסרה תורה לאכול את החלב, יש בכלל זה איסור הנאה, לכן הוצרכה תורה לפרש, "יַעֲשֶׂה לְכֹל מְלֶאכֶה", ללמד שהחלב מותר בהנאה.

- יש אומרים שדווקא החלב הותר, אבל הגיד נשאר באיסורו.

- ויש אומרים שגם הגיד הותר, מקל וחומר, שכן חלב חמור מגיד, שעל אכילת חלב נענשים כרת, ואם החלב הותר בהנאה, כל שכן שהגיד מותר בהנאה.

וכל זה לעניין איסור הנאה, אבל עניין זה, שחלב וגיד של הנבילה אינו מטמא, פשוט הוא, כי חלב וגיד אינם כבשר, וכשטימאה תורה את בשר הנבילה, מעולם לא טמאה את חלבה וגידה.

ולדעת רבי עקיבא, חלב וגיד נחשבים כבשר, ואם כן, כשהתירה תורה להנות מבשר הנבילה, נכלל בהיתר זה שיהיה מותר להנות מחלב וגיד של נבילה, ואין צורך בכתוב נוסף להתירם בהנאה.

אלא מאחר שחלב וגיד נחשבים כבשר, כשטימאה תורה את הנבילה, טימאה את חלבה וגידה, ולכן הוצרך הכתוב, "יַעֲשֶׂה לְכֹל מְלֶאכֶה", ללמד שחלב נבילה אינו מטמא.

דברי רבי שמעון נתבארו לעיל בדף כ"ב.

נפקא מינה בין דברי חזקיה לדברי רבי אבהו

רוב המקומות שנאמר בהם איסור לאכול או להיאכל, הכל מודים שהם אסורים רק באכילה.

לדעת חזקיה, אלו שנאמר בהם איסור לאכול, האיסור כולל רק אכילה, ואף אלו שנאמר בהם איסור להיאכל, שמשמעות האיסור גם איסור הנאה, יש כתוב המתיר את ההנאה.

ולדעת רבי אבהו, גם באלו וגם באלו, משמעות האיסור כולל הנאה, אך יש כתוב המתיר את ההנאה.

ובשני מקומות שנאמר איסור להיאכל "וְלֹא יֵאָכֵל", הם חמץ בפסח, ושור הנסקל, הכל מודים שהם אסורים בהנאה.

לדעת חזקיה, כי לשון זה דווקא משמעותו גם איסור הנאה. ולדעת רבי אבהו, כל איסור אכילה כולל גם איסור הנאה.

ואין נפקא מינה בין דברי חזקיה לדברי רבי אבהו, אלא אם לדעת רבי יהודה חולין שנשחטו בעזרה אסורים מהתורה.

לדברי חזקיה, מודה רבי יהודה, שהמיעוט האמור בטריפה, "לִקְלָב תִּשְׁלַכּוּן אֹתוֹ", בא ללמד, שדווקא טריפה מותרת בהנאה, אבל חולין שנשחטו בעזרה אסורים מהתורה,

[כמבואר בדברי רבי מאיר בתחילת דף כ"ב].

ולדברי רבי אבהו, דעת רבי יהודה, שהכתוב "לִקְלָב תִּשְׁלַכּוּן אֹתוֹ" האמור בטריפה, בא ללמד, שדווקא טריפה, שנאמר בה איסור אכילה, מותרת בהנאה, אבל שאר איסורי אכילה אסורים גם בהנאה. ומאחר שאין המיעוט הזה מדבר על חולין שנשחטו בעזרה,

באמת אינם אסורים מהתורה אלא מדברי חכמים.

דפים כג-כד

דעה שלישית מהיכן אנו למדים

שחמץ בפסח ושור הנסקל אסורים בהנאה

נתבאר, שלדברי חזקיה, עניין זה שחמץ בפסח

ושור הנסקל אסורים בהנאה, למד מתוך כך שנאמר בהם לשון "ולא יאכל", שמשמעותו שלא יהא לך מהם שום דבר המביא לידי אכילה ובכלל זה כל הנאות.

עוד נתבאר, שלדברי רבי אבהו, עניין זה שחמץ בפסח ושור הנסקל אסורים בהנאה, למד מתוך כך שנאמר בהם איסור אכילה, שלדעתו, כל מקום שנאמר איסור אכילה, גם ההנאה אסורה.

לדעת רבי מאיר יש ללמוד זאת מתוך כך שהוצרכה תורה להתיר את ההנאה בנבילה, הרי שבמקום שלא הותרה ההנאה, אסורה היא כאכילה.

ולדעת רבי יהודה יש ללמוד זאת מהמיעוט "אתו" האמור בטריפה, שדווקא הטריפה מותרת בהנאה, אבל שאר איסורי אכילה אסורים גם בהנאה.

ויש חולקים על כל הדרשות הללו וזאת מהטעמים הבאים:

(א) לדעתם אפילו כשנאמר "ולא יאכל" אין ללמוד ממשמעות הכתוב איסור הנאה, אלא רק איסור אכילה.

(ב) אין ללמוד דבר, מתוך כך שהתירה תורה את ההנאה בנבילה. כי הסיבה שהתירה את ההנאה בנבילה היא ללמד, שיש להקדים נתינה לגר על פני מכירה לנוכרי.

(ג) אין ללמוד מהמיעוט "אתו" האמור בטריפה, שדווקא טריפה מותרת בהנאה, אבל שאר איסורי אכילה אסורים בהנאה. כי המיעוט הזה בא ללמד דבר אחר, שדווקא טריפה מותרת בהנאה, אבל חולין שנשחטו בעזרה אסורים בהנאה.

ולהלן יתבאר בעזה"י, מהיכן הם לומדים, שחמץ בפסח ושור הנסקל אסורים בהנאה.

ב. רבי יונתן למד מהכתוב בעניין נותר "ואם ינותר מבשר המלאים ומן הקלחם עד הבקר ושרפת את הנותר באש לא יאכל כי קדש הוא" (שמות כ"ט ל"ד).

בעניין בשר הקרבן הנשאר אחר זמן אכילתו נאמר "ואם ינותר מבשר המלאים ומן הקלחם עד הבקר ושרפת את הנותר באש לא יאכל כי קדש הוא" (שמות כ"ט ל"ד).

ומתוך כך שנאמר בו "ושרפת את הנותר באש", כבר למדנו שהוא אסור באכילה, שהרי יש לשורפו. ואם כן כשכתבה תורה גם "לא יאכל", לא נצרך הכתוב הזה לגופו, ללמד שהנותר אסור באכילה, אלא ללמד על שאר איסורים שבתורה הדומים לזה, שיש בהם איסור אכילה, כגון חמץ בפסח ושור הנסקל.

ומתוך כך שלא נצרך כתוב זה ללמד בהם איסור אכילה, שכבר אמור בהם, על כרחך בא ללמד בהם איסור הנאה, ומכאן שחמץ בפסח ושור הנסקל אסורים בהנאה.

ודווקא עניין זה אנו למדים מהכתוב "לא יאכל" האמור בנותר, שהחמץ בפסח ושור הנסקל אסורים בהנאה. אבל אין ללמוד ממנו שחמץ בפסח ושור הנסקל טעונים שריפה כמו נותר, כי נאמר באותו כתוב מיעוט, "ושרפת את הנותר באש", לומר, דווקא נותר טעון שריפה, אבל חמץ בפסח ושור הנסקל אינם טעונים שריפה.

והדברים הללו נדחו, כי באמת הכתוב "לא יאכל" האמור בנותר, לא בא ללמד איסור הנאה לעניין חמץ בפסח ושור הנסקל, אלא בא ללמד איסור אכילה לעניין דברים אחרים הדומים לנותר, כלומר על שאר פסולי קדשים, כגון פיגול, ויוצא, ונשפך דמו, שמהכתוב הזה למד רבי אלעזר, שיש בכל אל, איסור לא תעשה באכילתם.

א-ג. רבי יהושע בן לוי למד מהכתוב בעניין חטאת שנכנס דמה "וְכָל חֲטָאת אֲשֶׁר יוּבָא מִדָּמָה אֶל אֶהָל מוֹעֵד לְכַפֵּר בְּקֹדֶשׁ לֹא תֹאכַל בָּאֵשׁ תִּשְׂרֹף" (ויקרא ו' כ"ג)

בשני מקומות מבואר, שחטאת שדינה להיקרב על המזבח החיצון, אם הכניסו מדמה להיכל נאסרה באכילה.

מקום אחד, בעניין חטאת שהקריבו ביום שמיני למילואים, שלא נאכלה, כמו שנאמר "וְאֵת שְׂעִיר הַחֲטָאת דָּרַשׁ דָּרַשׁ מִשֶּׁה וְהִנֵּה שְׂרָף" (ויקרא י"ט ז).

וכשמשה ראה שנשרף אותו קרבן, ולא נאכל, "וַיִּקְצֹף עַל אֶלְעָזָר וְעַל אִיתָמָר בְּנֵי אֶהֱרֹן הַנּוֹתֵרִים לֵאמֹר. מִדּוּעַ לֹא אָכַלְתֶּם אֶת הַחֲטָאת בְּמָקוֹם הַקֹּדֶשׁ כִּי קֹדֶשׁ קִדְשִׁים הוּא וְאַתֶּם נָתַן לָכֶם לְשֵׂאת אֶת עֹן הָעֵדָה לְכַפֵּר עֲלֵיהֶם לִפְנֵי ה'. הֵן לֹא הוּבָא אֶת דָּמָה אֶל הַקֹּדֶשׁ פְּנִימָה אֲכֹל תֹּאכְלוּ אֹתָהּ בְּקֹדֶשׁ כַּאֲשֶׁר צִוִּיתִי: (ויקרא י"ט ז-י"ח).

מבואר שאמר להם משה, שמאחר שלא הובא דמה אל הקודש פנימה, היו צריכים לאכול ממנה, ולא לשורפה, ואם כן, אם באמת היה נכנס מדמה פנימה, היתה אסורה באכילה.

ומכאן שחטאת שדינה להיקרב על המזבח החיצון, אם הכניסו מדמה להיכל נאסרה באכילה.

ומקום נוסף שמבואר בו שחטאת שדינה להיקרב בחוץ אם הכניסו מדמה להיכל נאסרת, הוא הכתוב, "וְכָל חֲטָאת אֲשֶׁר יוּבָא מִדָּמָה אֶל

אָהַל מוֹעֵד לְכַפֵּר בְּקֹדֶשׁ לֹא תֹאכַל בְּאֵשׁ תִּשְׂרֹף”

(ויקרא ו' כ"ג)

ומאחר שלא נצרך הכתוב השני לגופו, כי דין זה כבר למד מהכתוב הראשון, על כרחך נאמר הכתוב השני לשאר איסורים שבתורה הדומים לזה, שיש בהם איסור אכילה, כגון חמץ בפסח ושור הנסקל.

ומתוך כך שלא נצרך כתוב זה ללמד בהם איסור אכילה, שכבר אמור בהם, על כרחך בא ללמד בהם איסור הנאה. ומכאן שחמץ בפסח ושור הנסקל איסורים בהנאה.

(א) ומתחילה היה נראה, שהלימוד הוא, ממה שנאמר בכתוב השני, "בְּאֵשׁ תִּשְׂרֹף", שממנו יש ללמוד, שחטאת שנכנס דמה אסורה באכילה, ומתוך שאין הדבר נצרך לגופו, הוא מלמד על חמץ בפסח ושור הנסקל שאסורים בהנאה.

ודוקא עניין זה אנו למדים מהכתוב "בְּאֵשׁ תִּשְׂרֹף" האמור בחטאת, שהחמץ בפסח ושור הנסקל איסורים בהנאה, אבל אין ללמוד ממנו שחמץ בפסח ושור הנסקל טעונים שריפה, כי נאמר באותו כתוב מיעוט, "וְכָל חֲטָאת אֲשֶׁר יִבָּא מִדָּמָה אֶל אֹהֶל מוֹעֵד לְכַפֵּר בְּקֹדֶשׁ לֹא תֹאכַל בְּאֵשׁ תִּשְׂרֹף" (ויקרא ו' כ"ג), לומר, דוקא חטאת שפסולה בקודש טעונה שריפה, אבל חמץ בפסח ושור הנסקל אינם טעונים שריפה.

- ודחו את הדברים הללו, כי באמת הכתוב "בְּקֹדֶשׁ ... בְּאֵשׁ תִּשְׂרֹף" האמור בחטאת שנכנס דמה לפניו, נצרך הוא לדברים אחרים.

שכן בכתוב הראשון המלמד שחטאת שנכנס דמה בשריפה, לא נתבאר היכן יש לשורפה, ולכן נאמר כאן "בְּקֹדֶשׁ ... בְּאֵשׁ תִּשְׂרֹף", ללמד ששריפתה בקודש.

ובא הכתוב והוסיף "בְּקֹדֶשׁ ... בְּאֵשׁ תִּשְׂרֹף", ללמד דבר נוסף, והוא, שכל פסולי קדשים שפסולם בעזרה, כחטאת שנכנס דמה להיכל, שריפתם בקודש, כמו חטאת שנכנס דמה.

(ב) ולפיכך אמרו, שהכתוב ממנו יש ללמוד שחמץ בפסח ושור הנסקל איסורים בהנאה, הוא מה שנאמר בכתוב השני בעניין חטאת שנכנס דמה לפניו, "לֹא תֹאכַל".

שכתוב זה אינו נצרך לגופו כי כבר נתבאר שהחטאת אסורה באכילה, שהרי היא טעונה שריפה, והכתוב "לֹא יֹאכַל" האמור בנותר, כולל גם אותה, כפי שנתבאר לעיל. ומתוך שאין הדבר נצרך לגופו, הוא מלמד על חמץ בפסח ושור הנסקל שאסורים בהנאה.

ודוקא עניין זה אנו למדים מהכתוב "לֹא תֹאכַל" האמור בחטאת שנכנס דמה, שהחמץ בפסח ושור הנסקל איסורים בהנאה.

אבל אין ללמוד ממנו שחמץ בפסח ושור הנסקל טעונים שריפה כמותה. כי בעניין הנותר נאמר מיעוט, "וְשִׂרְפֶתָּ אֶת הַנּוֹתֵר בְּאֵשׁ", לומר, דוקא נותר ודומיו שפסולים בקודש טעונים שריפה, אבל חמץ בפסח ושור הנסקל אינם טעונים שריפה.

- ודחו גם את הדברים הללו, ואמרו, שגם הכתוב "לֹא תֹאכַל" האמור בחטאת שנכנס דמה, נצרך לגופו, ללמד שיש באכילתה איסור לא תעשה.

ואף שדבר זה נכלל באיסור "לֹא יֹאכַל" האמור בנותר, צריך לכתוב בו איסור בפני עצמו. כי האיסור האמור בנותר, אינו מיוחד ללאו זה, וכולל מספר איסורים, כפי שנתבאר, וכלל בידינו, שאין לוקים על לאו שבכללות, כלומר העובר באיסור לא תעשה הכולל מספר דברים, אינו לוקה על כך. ולפיכך היה צורך לכתוב איסור לא תעשה מיוחד באכילת חטאת שנכנס דמה לפניו, ללמד שהאוכל ממנה לוקה על כך.

דף כד

ד. רב פפא למד מהכתוב בעניין בשר קדשים שנטמא "וְהַבֶּשֶׂר אֲשֶׁר יִגַע בְּכָל טָמֵא לֹא יֹאכַל בְּאֵשׁ יִשְׂרָאֵל וְהַבֶּשֶׂר כֹּל טָהוֹר יֹאכַל בְּשָׂר" (ויקרא ז' י"ט)

בעניין מעשר שני נאמר "לֹא יֹאכַלְתִּי בְּאֵשׁ מִמֶּנּוּ וְלֹא בְעֵרְתִּי מִמֶּנּוּ בְּטָמֵא וְלֹא נִתְּתִי מִמֶּנּוּ לְמַת שְׂמֵעֵתִי בְּקוֹל ה' אֱלֹקֵי עֲשִׂיתִי כְּכֹל אֲשֶׁר צִוִּיתֵנִי" (דברים כ"ו י"ד). ומכאן למדו במסכת יבמות, שהאוכל מעשר שני שנטמא, עובר באיסור לא תעשה.

ובשר קדשים הוקש למעשר שני, שנאמר, "לֹא תֹאכַל לְאָכַל בְּשַׁעֲרֵיךָ מֵעֵשֶׂר דְּגָנְךָ וְתִירֹשֶׁךָ וְיִצְהָרְךָ [=מעשר שני] וּבְכֹרֶת בְּקֶרְךָ וְצֹאנְךָ וְכֹל נְדָרֶיךָ אֲשֶׁר תִּזְדָּר וְנִדְבְּתֶיךָ [=שלמים] וְתִירוֹמַת יְדָךָ" (דברים י"ב י"ז).

ומהיקש זה יש ללמוד, שכשם שמעשר שני שנטמא אסור לאוכלו, כך בשר קדשים שנטמא אסור לאוכלו.

ואם כן כשנאמר לענין בשר קדשים שנטמא "לֹא יֹאכַל", לא נצרך הכתוב הזה לגופו, ללמד שבשר קדשים שנטמא אסור באכילה, אלא ללמד על שאר איסורים שבתורה הדומים לזה, שיש בהם איסור אכילה, כגון חמץ בפסח ושור הנסקל.

ומתוך כך שלא נצרך כתוב זה ללמד בהם איסור אכילה, שכבר אמור בהם, על כרחך בא ללמד בהם איסור הנאה, ומכאן שחמץ בפסח ושור הנסקל איסורים בהנאה.

ודוקא עניין זה אנו למדים מהכתוב "לֹא יֹאכַל"

האמור בבשר קדשים שנטמא, שהחמץ בפסח

ושור הנסקל אסורים בהנאה.

אבל אין ללמוד ממנו שחמץ בפסח ושור הנסקל טעונים שריפה כמותו, כי בעניין הנותר נאמר מיעוט, "וְשֵׂרֶפֶת אֶת הַנּוֹתֵר בְּאֵשׁ", לומר, דווקא נותר ודומיו שפסולים בקודש טעונים שריפה, אבל חמץ בפסח ושור הנסקל אינם טעונים שריפה.

- ואין לדחות ולומר שלעולם הכתוב "לא יֶאֱכַל" האמור לעניין בשר קדשים שנטמא, נצרך לגופו, ומלמד שהאוכל בשר קדשים שנטמא לוקה משום שני לאוין, לאו אחד מהיקש למעשר שני, ולא שני האמור בו עצמו. כמו שמצינו באיסורים אחרים, שיש באכילתם יותר מלאו אחד, [כפי שיתבאר בעזה"י להלן לעניין שרצים].

והסיבה שאין לומר כן, כי כלל בידינו, שכל שניתן לדרוש כל לאו לדבר אחר, עדיף לדרוש כן, ולא לומר שנאמרו שני לאוין לדבר אחד. [=כל היכא דאיכא למדרש, דרשינן, ולא מוקמינן בלאוי יתירי].

הדינים הלמדים מהכתוב

"וְהַבֶּשֶׂר אֲשֶׁר יִגַע בְּכָל טָמֵא לֹא יֶאֱכַל

בְּאֵשׁ יִשְׂרָף וְהַבֶּשֶׂר כֹּל טְהוֹר יֹאכַל בְּשָׂר"

א. נתבאר, שמהכתוב האמור בעניין בשר שנטמא, "וְהַבֶּשֶׂר אֲשֶׁר יִגַע בְּכָל טָמֵא לֹא יֶאֱכַל בְּאֵשׁ יִשְׂרָף וְהַבֶּשֶׂר כֹּל טְהוֹר יֹאכַל בְּשָׂר" (ויקרא ז' י"ט), למדו, שחמץ בפסח ושור הנסקל אסורים בהנאה.

ולהלן יתבאר בעזה"י דינים נוספים שנלמדו מהכתוב הזה.

ב. "וְהַבֶּשֶׂר אֲשֶׁר יִגַע בְּכָל טָמֵא לֹא יֶאֱכַל" – לרבות עצים ולבונה, שאף על פי שאינם אוכל, גם הם מקבלים טומאה, ונפסלים בכך.

ג. "לֹא יֶאֱכַל בְּאֵשׁ יִשְׂרָף וְהַבֶּשֶׂר כֹּל טְהוֹר יֹאכַל בְּשָׂר" – לרבות אימורים, כלומר החלק הקרב למזבח, שאם נטמאו, ואכלם טהור, עובר על אכילתם גם משום אכילת קדשים טמאים.

מלבד מה שעובר על כך משום זר שאכל קודש, שכן הכל זרים אצל אימורים, ואפילו כהנים, כי האימורים קרבים לגבוה, ואינם לאכילת הדיוטות.

ודין זה נאמר לעניין טהור שאכל אימורים שנטמאו, שעובר על כך באיסור לא תעשה, וכרת אין בו.

וטמא שאכל אימורים, איסורו למד מהכתוב בעניין טמא שאכל קדשים, "וְהִנֵּפֶשׂ אֲשֶׁר תֹּאכַל בְּשָׂר מִזֶּבַח הַשְּׁלָמִים אֲשֶׁר לַה' וְטִמְאַתּוֹ עָלָיו וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא מֵעַמִּי" (ויקרא ז' כ'), שנאמר בכתוב הזה "אֲשֶׁר לַה'", לרבות אימורים, שאם אכלם טמא, הרי זה בכרת, כאוכל קדשים טמאים.

איסורי לא תעשה האמורים בשרצים

בשרץ העוף	בשרץ הארץ		בשרץ המים		בכל השרצים		האיסור
	ולא	ולא	מכל	מכל	ולא	אל	
וכל שרץ העוף טמא הוא לקם לא יאכלו	ולא תטמאו את נפשתיכם בכל שרץ הרמש על הארץ	ולא תאכלום את נפשתיכם כל שרץ הארץ לא תאכלום כי שקץ הם	וכל שרץ על הארץ הוא שקץ הוא לא יאכל	מכל אשר במים ... וכל ממשך אשר אין לו סנפיר וקשקשת לא תאכלו	מכל שרץ המים ... ממשך לא תאכלו	ולא תטמאו בהם	אל תשקצו את נפשתיכם בכל שרץ השרץ
			4	3	2	1	השרץ מטיהא שרץ [חמים]
	5	4	3		2	1	נמלה [שרץ הארץ]
6	5	4	3		2	1	צרעה [שרץ העוף וגם שורצת בארץ]

שרץ, לשון רחוש ונענוע, ואינו נראה, ואין בהמה וחיה הגבוהין מן הארץ בכלל שרץ, הלכך "לא תשקצו את נפשתיכם בבהמה ובעוף" דכתיב בקדושים תהיו, אינו מן המנין, דלאו בשרצים כתיב. [רש"י]. וקשה דבפרק ארבע מיתות דרשינן, "ובכל חיה הרומשת" זה נחש, משמע דרמישה נמי הוי דבר הרוחש כמו נחש ההולך על גחונו. ותירץ ה"ר יעקב דאורליני"ש, דההוא קרא איירי בשמונה שרצים, דאמרינן במעילה, במובדלים ממך דיבר הכתוב, דכתיב בסיפא דקרא, "אשר הבדלתי לכם לטמא" והיינו שמונה שרצים שהן טמאים. [תוס'].
שרץ, לשון רחוש ונענוע, ואינו נראה, ואין בהמה וחיה הגבוהין מן הארץ בכלל שרץ, הלכך "לא תשקצו את נפשתיכם בבהמה ובעוף" דכתיב בקדושים תהיו, אינו מן המנין, דלאו בשרצים כתיב. [רש"י]. וקשה דבפרק ארבע מיתות דרשינן, "ובכל חיה הרומשת" זה נחש, משמע דרמישה נמי הוי דבר הרוחש כמו נחש ההולך על גחונו. ותירץ ה"ר יעקב דאורליני"ש, דההוא קרא איירי בשמונה שרצים, דאמרינן במעילה, במובדלים ממך דיבר הכתוב, דכתיב בסיפא דקרא, "אשר הבדלתי לכם לטמא" והיינו שמונה שרצים שהן טמאים. [תוס'].

אכילת איסורי אכילה שלא כדרכם

לדעת רבי אבהו אמר רבי יוחנן, כל דבר שאסרה תורה באכילה, האוכל ממנו, לוקה על כך [כדין עובר בלא תעשה של תורה], רק אם אכל ממנו כדרך שרגילים לאוכלו.

אבל כשאכל ממנו שלא כדרך אכילתו, כגון חלב האסור באכילה, שדרך אכילתו היא לאוכלו מבושל, ואכלו חי, אינו לוקה על כך.

הנאה מאיסורי הנאה שלא כדרכם

ללשון שני בגמרא, דעת רבי אבהו אמר רבי יוחנן, שגם כל דבר שאסרה תורה בהנאה, הנהנה ממנו, לוקה על כך [כדין עובר באיסור לא תעשה של תורה], רק אם נהנה ממנו כדרך שרגילים להנות ממנו.

אבל כשנהנה ממנו שלא כדרך הנאתו, כגון חלב, שדרך הנאתו, להבעירו, או למשוח בו עורות, אבל אינו לרפואה, אם נהנה מחלב של שור הנסקל האסור בהנאה, על ידי שנתנו על גבי מכתו לרפואה, אינו לוקה על כך.

וכדברים האלו אמר רב אחא בר עוויה אמר רבי אסי משמו של רבי יוחנן.

מי פירות של ערלה

במסכת תרומות מבואר, שיש חילוק בין המשקה היוצא מזיתים וענבים של ערלה, שהוא נחשב כמו הפרי עצמו, והנהנה ממנו לוקה, כדין נהנה מפרי של ערלה, לבין משקה

היוצא משאר פירות של ערלה, כגון מתאנים ורימונים, שאינו נחשב כמו הפרי עצמו, והנהנה ממנו אינו לוקה, כי אינו נחשב כנהנה מפרי של ערלה.

ומתחילה רצה רבי זירא להביא ראיה מהדין הזה לדברי רבי יוחנן, שאין לוקים על הנאה מאיסורי הנאה, אלא אם נהנה מהם כדרך הנאתם, שלכאורה זו הסיבה לחילוק בין זיתים וענבים לבין שאר פירות. שהמשקה היוצא מזיתים וענבים, שהוא שמן ויין, רגילים להנות ממנו, ולכן הנהנה ממנו לוקה, כי נהנה כדרך הנאתו. ומשקה היוצא משאר פירות, אין רגילים להנות ממנו, ולכן הנהנה ממנו אינו לוקה.

ואביי דחה את הראיה הזו, כי אם החילוק בין אלו לאלו הוא משום שכך רגילים להנות וכך אין רגילים להנות, היה ראוי להשמיע חילוק זה בפרי עצמו, שאם נהנה ממנו כדרך הנאתו, לוקה, ואם לאו, כגון שבישל אגוזים ואפרסקים ואכלם, אינו לוקה.

והסיבה לחילוק בין משקה היוצא מזיתים וענבים, לבין משקה היוצא משאר פירות, שרק משקה היוצא מזיתים וענבים נחשב משקה, להיות נידון כפרי עצמו, אבל משקה היוצא משאר פירות, אינו נחשב משקה, אלא זיעה בעלמא, ואינו נידון כפרי עצמו, ולכן הנהנה ממנו אינו לוקה.

הנאה מכלאי הכרם שלא כדרך הנאתו

נתבאר שלדברי רבי יוחנן כל דבר שאסרה תורה בהנאה, הנהנה ממנו, אינו לוקה על כך, אלא אם כן נהנה ממנו כדרך שרגילים להנות ממנו.

ולדברי אביי, כל זה באיסורי הנאה שנאמר בהם איסור בלשון אכילה, כגון שור הנסקל, שנאמר בו "וְלֹא יֵאָכֵל אֶת בְּשָׂרוֹ" (שמות כ"א כ"ח).

אבל איסורי הנאה שלא נאמר בהם איסור בלשון אכילה, הנהנה מהם לוקה על כך, גם אם נהנה שלא כדרך הנאתו.

כגון כלאי הכרם, שנאמר בהם "לֹא תִזְרַע כְּרֶמֶךְ כְּרֶמְלִים כִּן תִּקְדָּשׁ הַמְּלָאָה הַזֶּרַע אֲשֶׁר תִּזְרַע וְתִבּוֹאֵת הַכֶּרֶם" (דברים כ"ב ט'), כלומר לא תהנה ממנו אלא תשרפנו ["תקדש" = תוקד אש] וכל מקום שנאמר לשון "כין" הרי זה איסור לא תעשה, ואם כן כלאי הכרם אסורים בהנאה, ולא נאמר בהם איסור בלשון אכילה, ולכן הנהנה מהם לוקה גם כשנהנה שלא כדרך הנאתם.

ולהלן יתבאר בעזה"י, שיש שהקשו על דברי אביי, ורצו לדחותם.

איסור אכילה והנאה בתבשיל בשר בחלב

בכל המקומות שנזכר בתורה איסור בשר בחלב, נאמר האיסור על הבישול, "לֹא תִבְשֹׁל גְדִי בַחֲלָב אֱמֹ" (שמות כ"ג י"ט, וכן שמות ל"ד כ"ו, וכן דברים י"ד כ"א).

ובמסכת חולין מבואר, שלא רק הבישול אסור, אלא אף ההנאה מהתבשיל הזה, ובכלל זה האכילה ממנו ושאר הנאות.

ושם נחלקו חכמים, מניין לנו שתבשיל בשר בחלב אסור באכילה ובהנאה, ולהלן נבאר בעזה"י, את דעת איסי בן יהודה.

א. אסור אכילה מגזרה שווה.

בעניין בשר בחלב נאמר לשון קדושה, "לֹא תֹאכְלוּ כֹל נְבֵלָה לֶגֶר אֲשֶׁר בְּשַׁעֲרֵי תִתְּנָה וְאֶכְלָה אוּ מִכֹּר לְנֶכְרִי כִּי עִם קְדוּשַׁת אֲתָהּ לָהּ אֶלְקִיךָ לֹא תִבְשֹׁל גְדִי בַחֲלָב אֱמֹ" (דברים י"ד כ"א).

וכן נאמר לעניין איסור אכילת טרפה "וְאֲנָשִׁי קִדָּשׁ תִּהְיוּ לִי וּבָשָׂר בְּשַׂדֵּה טְרֵפָה לֹא תֹאכְלוּ לְקָלָב תִּשְׁלַכּוּן אֹתוֹ" (שמות כ"ב ל').

ומכאן, שכשם שהטרפה אסורה באכילה, כך גם תבשיל בשר בחלב אסור באכילה.

ב. אסור הנאה מקל וחומר.

ערלה קלה היא, שכן בהתהוותה לא נעשתה שום עבירה, שכן לא אסרה תורה לטעת עצים, אלא שאסרה להנות מהם שלוש שנים.

ותבשיל בשר בחלב חמור ממנה, שכן בעצם בישול הבשר עם החלב יש עבירה, שאמרה תורה, "לֹא תִבְשֹׁל גְדִי בַחֲלָב אֱמֹ".

ומעתה, אם ערלה הקלה, אסורה בהנאה, קל וחומר לתבשיל בשר בחלב, שיהא אסור בהנאה.

דף כה

קושיות על הקל וחומר הנ"ל

נתבאר, שלדברי איסי בן יהודה, דין זה, שתבשיל בשר בחלב אסור בהנאה, למד בקל וחומר מערלה. שכן אם ערלה קלה, שלא נעשית בה עבירה, אסורה בהנאה, קל וחומר לתבשיל בשר בחלב, החמור, שנעשית בו עבירה, שיאסר בהנאה. והקשו על קל וחומר זה.

א. ערלה חמורה שלא היה לה שעת הכושר.

בברייתא בה הובאו דברי איסי בן יהודה ביארו מדוע אין לדחות קל וחומר זה, מטעם, שבאמת ערלה חמורה יותר מתבשיל בשר בחלב,

וחומריתה שלא היה לה היתר מעולם, שמאז שחנט הפרי הוא אסור, שלא כבשר וחלב, שקודם שנתבשלו יחד, היו מותרים.

והסיבה שאין לדחות את הקל וחומר מטעם זה, כי עניין זה שהערלה אסורה מתחילתה, אינו נחשב סיבה לאוסרה בהנאה, שהרי חמץ בפסח אסור בהנאה, אף על פי שהיה לו היתר תחילה.

ואין לומר שהסיבה שחמץ בפסח אסור בהנאה, כי יש בו חומרא אחרת, שהוא ענוש כרת, שלא כבשר וחלב, שאין בהם עונש כרת.

שכן גם עניין זה אינו נחשב סיבה לאסור בהנאה, שהרי מצינו איסור הנאה בכלאי הכרם, אף על פי שאין בהם כרת.

ואין לומר, שהסיבה שכלאי הכרם אסורים בהנאה, כי חמורים הם מתבשיל בשר בחלב, שלא היה להם היתר מעולם.

כי באמת כלאי הכרם אסורים גם בדבר שהיה לו היתר מעולם, כגון הזרע הנזרע בכרם, שמתחילתו הוא מותר, ולאחר מכן נאסר, כפי שיתבאר בעזה"י להלן.

ואם כן, לא החומרות הללו גורמות לאיסור הנאה, ונמצא שלעניין הסיבה לאסור בהנאה, ערלה קלה מבשר בחלב, שלא נעשתה בה עבירה, ואף על פי כן אסורה בהנאה, וקל וחומר שבשר בחלב יהיו אסורים בהנאה.

ב. ערלה חמורה שיש בה מלקות גם שלא כדרך הנאתה.

לעיל נתבאר, שלדעת אביי, ערלה חמורה משאר איסורי הנאה, שהנהנה ממנה לוקה, גם כשנהנה ממנה שלא כדרך הנאתה.

ולכאורה בשר בחלב אינו כן אלא דינו כשאר איסורי הנאה והנהנה ממנו לוקה רק כשנהנה כדרך הנאתו.

שכן יש ללמוד בגזרה שווה מטריפה, המבוארת לעיל, שכשם שטריפה אין לוקה אלא אם אוכל ממנה כדרך הנאתה, כן הדין לעניין בשר בחלב.

ואם כן, יש לדחות את הקל וחומר, שבו למדנו איסור בשר בחלב מערלה, שכן מאחר שמצינו דבר שבו ערלה חמורה מבשר בחלב, שוב אין כאן קל וחומר.

ומחמת הקושיה הזו, רצו לומר, שבאמת ערלה אינה אסורה בהנאה שלא כדרך הנאתה, [שלא כדברי אביי]. ואם כן, אין בה חומרא יתירה על בשר בחלב, ולכן ניתן ללמוד בקל וחומר הנ"ל.

ואביי אמר, שאין כאן שום דחיה לקל וחומר. ואין ללמוד בגזרה שווה מטריפה, שאין לוקים על אכילת תבשיל בשר בחלב אלא כשנהנה דרך הנאתו, כי לכן לא נאמר לשון אכילה בבשר וחלב עצמו, לומר שלעניין זה אין למדים מטריפה.

ומעתה מאחר שתבשיל בשר בחלב חמור מערלה לענין זה שנעשית בו עבירה, מעתה מחמת קל וחומר זה יש ללמוד, שכשם שהנהנה מערלה אף שלא כדרך הנאתה, לוקה, כך גם הנהנה מבשר בחלב, אף שלא כדרך הנאתה, לוקה.

הדבר הנאסר בכלאי הכרם

בעניין הכלאים הנאסרים בהנאה נאמר "לא תזרע פְּרָמָה פְּלָאִים פֶּן תִּקְדַּשׁ הַמְּלָאָה הַזֶּרַע אֲשֶׁר תִּזְרַע וַתְּבוֹאֵת הַפְּרָם" (דברים כ"ב ט').

והנה "הַמְּלָאָה" הם הגידולים שנוספו וגדלו באיסור, ומשמע שרק הם נאסרים, אבל הזרע שזרע תחילה, שהיה מותר, אינו נאסר.

ולעומת זאת "הַזֶּרַע" הוא מה שזרע תחילה, ומשמע שגם הזרע שהיה מותר, נאסר.

ויישב רבא את שני הכתובים הללו, שדבר שזרע בכרם עצמו, משעה שנשרש בקרקע נאסר לגמרי, ואף הזרע שקודם לכן היה מותר.

ודבר שזרע תחילה במקום אחר בהיתר, ורק אחר כך נתנוהו בכרם, כגון שזרע במקום אחר, ולאחר זמן העבירוהו בכרם בעציץ נקוב ויונק מהקרקע דרך אויר, בזה נאסר רק מה שגדל בכרם עצמו, ולא מה שהיה מותר מתחילה.

אמנם מאחר שיש כאן חלק שגדל בכרם, וחלק שגדל תחילה, איסור והיתר מעורבים זה בזה, וכלל בידינו, שכלאי הכרם המעורבים בהיתר, בטלים רק במאתים, ואם כן, אם אין מאתים של היתר כנגד התוספת, הכל נאסר.

רפואה באיסורי הנאה

רוב איסורי הנאה הרי הם כשאר איסורים שבתורה, שהם אסורים גם במקום צער וחולי, אך נדחים הם מפני סכנת נפשות.

ולכן, חולה שאין בו סכנה, אסור להתרפא באיסורי הנאה. וחולה שיש בו סכנה, מותר להתרפא באיסורי הנאה, ובכלל זה מותר לו להתרפא בכלאים וערלה.

ואמר רבי יעקב אמר רבי יוחנן שיוצאים מכלל זה, עצי אשירה והדומה להם, שהם אסורים בהנאה משום איסור עבודה זרה, ולכן אסור להנות מהם גם במקום סכנת נפשות.

והסיבה לכך, כי חייב אדם למסור נפשו, ולא לחטוא בעבודה זרה, שנאמר "וְאֶהְבֶּתָּ אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ ... וּבְכָל נַפְשֶׁךָ", כפי שיתבאר בעזה"י להלן, ובכלל חטא עבודה זרה, שלא להנות ממנה שום הנאה.

"וְאָהַבְתָּ אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ"

וּבְכָל נַפְשְׁךָ וּבְכָל מְאֹדְךָ"

נאמר, "וְאָהַבְתָּ אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ בְּכָל לְבָבְךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ וּבְכָל מְאֹדְךָ" (דברים ו' ה').

והקשה רבי אליעזר, אם האהבה הגדולה ביותר היא כשאוהב בכל נפשו, שמוכן למסור נפשו בשביל אהבתו, יאמר "וּבְכָל נַפְשְׁךָ", וממילא נדע, שכל שכן שיש לאהוב אף בכל מאודו. ואם האהבה הגדולה ביותר היא כשאוהב בכל מאודו, שמוכן למסור כל ממונו בשביל אהבתו, יאמר "וּבְכָל מְאֹדְךָ", וממילא נדע, שכל שכן שיש לאהוב אף בכל נפשו.

ותירץ, שבאמת לא כל בני האדם שווים, יש שגופם חביב עליהם מממונם, וכלפיהם נאמר, "וּבְכָל נַפְשְׁךָ". ויש שממונם חביב עליהם מגופם, וכלפיהם נאמר, "וּבְכָל מְאֹדְךָ".

ומכל מקום למדנו, שיש לך לאהוב את בוראך, בדבר החביב עליך ביותר.

דברים נוספים שאין מתרפאים

בהם גם במקום סכנת נפשות

נתבאר, שאף ששאר איסורים נדחים מפני פיקוח נפש, איסור עבודה זרה אינו נדחה מפני פיקוח נפש, ולכן גם במקום סכנת נפשות אין מתרפאים בעבודה זרה, ויש למסור את הנפש בשביל אהבת הבורא, ולא להנות מעבודה זרה.

ולדברי רבי אבין אמר רבי יוחנן יש שלושה איסורים, שאינם עומדים בפני פיקוח נפש, ולכן יש למסור נפשו, ולא לעבור עליהם.

האחד הוא איסור עבודה זרה המבואר לעיל, ולהלן יתבארו בעזה"י השנים הנוספים.

ג. שפיכות דמים.

מי שאמרו לו, הרוג את ישראל חבירך, ואם לא תהרגנו, תיהרג אתה, ייהרג הוא עצמו, ולא יחטא בהריגת נפש מישראל.

ודבר זה למד הוא מסברא, וכאותו שמושל עירו ציווה עליו, לך הרוג את פלוני, ואם לא תהרגנו, אהרוג אותך. והורה לו רבא, ליקטלוך ולא תיקטול [=יהרוגך ולא תהרוג], מאי חזית דדמא דידך סומק טפי [=מדוע תחשוב שדמך אדום יותר], דילמא דמא דההוא גברא סומק טפי [=יתכן שדמו של אותו אדם אדום יותר].

כלומר, ודאי לא באת לשאול שאלה זו, אלא מפני שאתה יודע שאין מצוה עומדת בפני פיקוח נפש, וסבור אתה שאף זו תדחה מפני פיקוח נפש.

אין זו דומה לשאר עבירות, כי כאן בכל אופן יש אבוד נפש, או שלך או שלו, והתורה לא התירה לדחות את המצוה אלא מפני חיבת נפשו של ישראל שלא תאבד.

אבל כאן, שבין כך ובין כך עבירה נעשית, ונפש אבודה, מי יאמר שנפשך חביבה לפני המקום יותר משל זה, שמא של זה חביבה יותר, ונמצא עבירה נעשית, ונפש אבודה.

ב. גילוי עריות.

נערה מאורסה שנאנסה, פטורה מעונש, שנאמר, "וְלִנְעָרָה לֹא תַעֲשֶׂה דְבָר אֵין לְנַעֲרָה חֲטָא מִן תּוֹת פִּי כְּאִשָּׁר יָקוּם אִישׁ עַל רַעְיוֹ וְרָצְחוֹ נָפֶשׁ כֹּן הַדְּבָר הַזֶּה" (דברים כ"ב כ"ו).

ומעתה כשנאמר בה, "כִּי כְּאִשָּׁר יָקוּם אִישׁ עַל רַעְיוֹ וְרָצְחוֹ נָפֶשׁ כֹּן הַדְּבָר הַזֶּה", לא בא הכתוב ללמד שבדין זה עצמו דינה כדין רוצח שהוא פטור על האונס, כי כבר מבואר בה בפירוש שהיא פטורה. והסיבה שהקישתה תורה נערה מאורסה לרוצח, שילמדו זה מזה שני דברים אחרים.

(א) כשם שהרואה את הרודף אחר הנערה, מותר לו להצילה בנפשו, שנאמר "כִּי בַשָּׂדֶה מְצָאָהּ צָעָקָה הַנֶּעֱרָה הַמְאָרְשָׁה וְאֵין מוֹשִׁיעַ לָהּ" (דברים כ"ב כ"ז), ומשמע שאם יש מושיע, צריך להושיעה בכל יכולתו, ואפילו בהריגתו של זה. כך הרואה את הרוצח הרודף אחר אחר, מותר להצילו אפילו בנפש הרוצח.

(ב) כשם שהרציחה היא דבר שאינו עומד בפני פיקוח נפש, והאומרים לו הרוג או תיהרג, ייהרג ולא יהרוג, כך גילוי עריות דבר שאינו עומד בפני פיקוח נפש, והאומרים לו, בעל בעילה אסורה או תיהרג, ייהרג ולא יעבור.

רבינא היה מושח את בתו בזיתי בוסר של ערלה לעיל נתבאר, שמותר להנות מאיסורי הנאה רק כשיש בכך משום פיקוח נפש.

ומעשה שמצא מר בר רב אשי את רבינא, שהוא מושח את בתו בזיתים קטנים של ערלה בעודם בוסר, כדי לרפאותה. וכשראה זאת מר בר רב אשי, ביקש מרבינא לדעת, מדוע עשה זאת.

- ללשון ראשון, הסיבה שרבינא עשה זאת, כי אחז בבתו חולי הנקרא אישתא צמירתא, שהוא חולי שיש בו סכנה.

- וללשון שני, הסיבה שרבינא עשה זאת, כי אין זאת דרך ההנאה מהזיתים, שהיא להוציא מהם שמנם בבית הבד אחר שיתבשלו, ולא לשפשפם כמות שהם, ולדעת רבינא, הנהנה מאיסורי הנאה שלא כדרכם, אינו לוקה.

דף כו

רבי יוחנן בן זכאי היה יושב בצלו של היכל

ההיכל היה גבוה מאה אמה, וצילו הולך למרחוק מאוד ברחוב שלפני הר הבית. ומבואר בברייתא, שרבן יוחנן בן זכאי היה יושב ברחוב שלפני הר הבית, ודורש שם לרבים כל היום, כי לא היה בית המדרש מספיק לכולם. והיו יושבים ברחוב, שהוא גדול ומחזיק הרבה, וחוסים בצילו של ההיכל מפני החמה.

ואביי הביא מברייתא זו ראייה לדבריו, שכן מבואר בברייתא זו, שאף על פי שהיה ההיכל מקדשי בדק הבית האסורים בהנאה, ישב רבן יוחנן בן זכאי בצל ההיכל, אף שהיתה כוונתו להנות מהצל.

ולכאורה הסיבה שעשה זאת, כי לא היה יכול להימנע מכך, שכן היה צריך לדרוש לרבים הלכות החג, ולא היה מקום אחר שיתאספו בו כולם.

ולא מצינו מי שיתיר להנות מאיסורי הנאה בכוונה, אף כשאינו יכול להימנע מכך, אלא רבי יהודה, וכפי שהעמידו אביי.

ואם כן, מאחר שמצינו שגם דעת רבי יוחנן בן זכאי כן, מכאן ראייה לדברי אביי, שכך ניתן להעמיד את דברי רבי יהודה.

ורבא דחה ראייה זו, כי ההנאה מצל ההיכל, הכל מודים בה שהיא מותרת, וזאת משום שהיכל לתוכו הוא עשוי, ודרך הנאתו היא לחסות בתוכו, אבל הנאת צילו, אינה דרך הנאתו, ולכן היא מותרת.

לולים שבהם משלשלין את

האומנין לקדש הקדשים

כשהיו צריכים לתקן דבר בכתלי קדש הקדשים מתוכו, היו משלשלים לתוכו אומנים מהעלייה, דרך פתחים שהיו בתקרת קדשי הקדשים, והיו משלשלים אותם בתיבות הפתוחות כלפי הכותל בלבד, כדי שלא יוכלו להנות ממראה בית קדשי הקדשים.

ודבר זה אי אפשר להימנע ממנו, כי צריכים לתקן את הכתלים, ואף על פי שאי אפשר להימנע ממנו, ההנאה אסורה כשמתכוונים לה, והרי זה שלא כדברי אביי [בלשון שני], שאמר, שבאופן הזה רבי יהודה מתיר.

ודחו זאת ואמרו, שגם אם בשאר מקומות כשמתכוון להנות ההנאה אסורה אפילו כשאי אפשר להימנע ממנה, כאן הדבר היה מותר, כי ראייה אינה נחשבת הנאה [כפי שיתבאר בעזה"י].

והסיבה שהורידו את האומנים בתיבות, משום מעלה שעשו בבית קדשי הקדשים, שכשמכניסים בו אומנים, לא יראו בו אפילו באופן המותר, אלא כפי מה שהם צריכים לעבודתם.

מעילה בקול מראה וריח

אף שהנהנה מההקדש מועל הוא, ומשלם קרן וחומש, ומביא קרבן מעילה, לדברי רבי שמעון בן פזי אמר רבי יהושע בן לוי משום בר קפרא, **שלושה דברים, הנהנה מהם מהקדש, לא מעל,** ואלו הם.

א. קול – שנהנה מקול הכנורות ונבלים של כלי שרת.

ב. מראה – שנהנה ממראה יפה של היכל.

ג. ריח – שנהנה מריח הקטורת.

ומתחילה היה נראה, שכל אלו טעמים שווה, שבמעשים אלו, אינו מחסר מהקדש כלום.

ומסקנת הגמרא, שהטעם שאין מעילה בקול ומראה, משום שראיה ושמיעה אינם דברים שיש בהם ממש, ולכן אינו נחשב כמועל בקדשים, בשמיעה ששומע ובראייה שרואה.

ולענין ריח הקטורת, דווקא אחר שעלתה תימור עשנו במקדש, שבכך נעשית מצוות הקטורת, **אין בו מעילה.** כי כלל בידינו, שכל דבר שנעשית מצוותו, שוב אין בו מעילה, [חוץ מאלו שיתבארו בעזה"י להלן].

אבל הנהנה מריח הקטורת קודם שעלתה תמורתו, אף שאינו חייב על כך כרת, כי לא אסרה תורה להריח בקטורת כמו שאסרה לסוך בשמן המשחה, **מכל מקום, מאחר שנהנה מהקדש שיש בו ממש הם סממני הקטורת, הרי זה מעל.**

על כל פנים מבואר, שדווקא דין מעילה אין בדברים אלו, אבל איסור הנאה יש בהם.

ולכאורה הכוונה אף לאלו שעל כרחם נכנסים לשם לעבודה, שאינם יכולים להימנע מכך, ובכל זאת אסור להם להתכוון להנות.

ומכאן, שהמתכוון להנות, אסור, גם כשאינו יכול להימנע מכך, והרי זה שלא כדברי אביי [בלשון שני], שאמר, שבאופן הזה רבי יהודה מתיר.

ודחו זאת ואמרו, שיתכן שאלו הנכנסים לעבודה, מאחר שאינם יכולים להימנע מכך, אין להם איסור להנות אף על פי שמתכוונים לכך.

ולכאורה הכוונה אף לאלו שעל כרחם נכנסים לשם לעבודה, שאינם יכולים להימנע מכך, ובכל זאת אסור להם להתכוון להנות.

ומכאן, שהמתכוון להנות, אסור, גם כשאינו יכול להימנע מכך, והרי זה שלא כדברי אביי [בלשון שני], שאמר, שבאופן הזה רבי יהודה מתיר.

ודחו זאת ואמרו, שיתכן שאלו הנכנסים לעבודה, מאחר שאינם יכולים להימנע מכך, אין להם איסור להנות אף על פי שמתכוונים לכך.

ורק העומדים בחוץ, שיכולים להימנע מלהנות,

אסורים להנות בכוונה.

מפטם את הקטורת

בעניין פיטום הקטורת נאמר, "וְהִקְטַרְתָּ אֶשֶׁר תַּעֲשֶׂה בְּמִתְכַנְתָּהּ לֹא תַעֲשֶׂוּ לָכֶם קִדָּשׁ תִּהְיֶה לָךְ לְה'" (שמות ל' ל"ז).

ומתוך שנאמר בכתוב "לא תעשו לכם", למדנו, שאסרה תורה לכל אדם לעשות קטורת כמו קטורת המקדש, לצורך עצמו, כלומר כדי להריח בה, והעושה כן חייב כרת, שנאמר, "אִישׁ אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה כְּמוֹהָ לְהָרִיחַ בָּהּ וְנִכְרַת מֵעַמִּי" (שמות ל' ל"ח).

אבל אם עושה זאת כדי להתלמד, או כדי למסור אותה לציבור, הדבר מותר.

מעילה בדברים שנעשית מצוותם

רוב הקדשים, מאחר שנעשית מצוותם, שוב אין בהם מעילה, מהטעם שיבואר בעזה"י להלן, אולם בשנים או שלושה דברים יש מעילה גם לאחר שנעשית מצוותם. ואלו הם.

א. תרומת הדשן.

הדשן הם חלקי הקרבן שכבר התעכלו היטב על המזבח. ובכל בוקר, מצווה על הכהנים להרים מהדשן שעל המזבח מלא המחתה, ולתתו בצד המזבח והוא נבלע שם במקומו.

ודשן זה, אף לאחר שנעשית מצוותו, יש בו דין מעילה, שנאמר בו, "וְהָרִים אֶת הַדָּשֵׁן אֲשֶׁר תֹּאכַל הָאֵשׁ אֶת הָעֵלָה עַל הַמִּזְבֵּחַ וְשָׂמוּ אֶצְלֵ הַמִּזְבֵּחַ" (ויקרא ו' ג'), ללמד, שטעון שימה וגניזה אצל המזבח, ושאסור לקחתו משם, ומכאן שאסור בהנאה אף אחר קיום מצוותו.

ב. בגדי כהן גדול אחר יום הכיפורים.

לדעת חכמים, ארבעה בגדי לבן שכהן גדול נכנס בהם לפני ולפנים ביום הכפורים, טעונים גניזה עולמית, ואין כהן הדיוט עובד בהן כל השנה, ולא כהן גדול ליום כפורים אחר.

שנאמר בהם, "וּפָשַׁט אֶת בְּגָדֵי הַכֹּהֵן אֲשֶׁר לְבָשׁ בָּבָאוּ אֶל הַקֹּדֶשׁ וְהִנִּיחָם שָׁם" (ויקרא ט"ז כ"ג), ללמד, שטעונים שם גניזה, ואסור להנות מהם, ויש בהם מעילה אף על פי שנעשית מצוותם.

ולדעת רבי דוסא, אין הבגדים הללו טעונים גניזה, וכשרים לכהן הדיוט בכל השנה, שאלו הבגדים הראויים לו כל השנה, כתונת ומכנסים מצנפת ואבנט, ורק כהן גדול אסור להשתמש בהם ליום כפורים אחר.

ג. עגלה ערופה.

כשנמצא חלל ואין ידוע מי הרגו העיר הקרובה אליו מביאים עגלה ערופה לכפרה.

ועגלה ערופה, לאחר עריפתה, אסורה בהנאה, אף על פי שנעשית מצוותה, שנאמר בה, "וְיַעֲרְפוּ שָׁם אֶת הָעֵגְלָה בְּנַחֲל" (דברים כ"א ד'), ללמד, שטעונה שם קבורה, ולא יהנו ממנה.

בשאר דברים אין מעילה בדבר שנעשית מצוותו

לדברי הכל בשאר מקומות מלבד הנזכרים לעיל אין מעילה בדבר שנעשית מצוותו.

- לדעת האומרים, ששני כתובים הבאים כאחד אין מלמדים, כלומר, כשחזרה תורה על דין מסוים בשני מקומות, ולא הסתפקה לכותבו במקום אחד, ולסמוך על כך, שילמד המקום השני ממנו, הרי זו ראייה, שאין ללמוד משום אחד מהמקומות הללו שכן יהיה הדין בשאר מקומות.

ואם כן, לכל הפחות בשני כתובים נאמר שיש מעילה בדבר שנעשית מצוותו, תרומת הדשן ועגלה ערופה, ומאחר ששני כתובים אין מלמדים, על כרחך בשאר מקומות אין מעילה בדבר שנעשית מצוותו.

- ולדעת האומרים, ששני כתובים הבאים כאחד מלמדים, ורק שלושה כתובים הבאים כאחד אין מלמדים.

אם דעתם כדעת חכמים לעניין בגדי כהן גדול, הרי כאן שלושה כתובים, שנאמר בהם שיש מעילה בדבר שנעשית מצוותו, תרומת הדשן ובגדי כהונה ועגלה ערופה, ואין ללמוד מהם לשאר מקומות.

- ואף אם דעתם כדעת רבי דוסא, ואם כן, יש כאן רק שני כתובים, שנאמר בהם שיש מעילה בדבר שנעשית מצוותו, תרומת הדשן ועגלה ערופה.

מכל מקום מודים הם, שאין ללמוד מהכתובים הללו, שגם בשאר מקומות הדין כן, כי בכל אחד משני הכתובים הללו יש מיעוט, המלמד, שרק בו יש מעילה אף אחר שנעשית מצוותו, אבל בשאר מקומות אין מעילה בדבר שנעשית מצוותו.

בתרומת הדשן נאמר "וְשָׂמוּ", כלומר, דווקא אותו ולא את אחרים.

ובעגלה ערופה נאמר "הָעֵרוּפָה", כלומר דווקא היא ולא דבר אחר.

פסול עבודה בעגלה ערופה

בעניין עגלה ערופה נאמר "וְלָקְחוּ זָקְנֵי הָעִיר הַהִוא

עָגַלְתָּ בְּקֶרֶךְ אֲשֶׁר לֹא עֵבֶד בָּהּ אֲשֶׁר לֹא מְשַׁכָּה בְּעַלִּי (דברים כ"א ג). ומתוך כך שנכתב "עבד", משמע שתהא עגלה שלא עבדו בה הבעלים, ולכן רק אם עבדו בה הבעלים עצמם, היא נפסלת. ומתוך כך שהקרי הוא "עֵבֶד", משמע שאפילו עבדה עבודה מעצמה, היא נפסלת.

ויישבו חכמים ואמרו, שאמנם העגלה נפסלת גם בעבודה שעבדה מעצמה, ובלבד שתהא אותה עבודה רצויה לבעלים, כעבודה שעובדים בה הם [=עובד דומיא דעבד].

ולפיכך, מי שהכניס עגלה למקום דישת הבהמות, לא כדי שתדוש עימהם, אלא כדי שתשתמר שם, ובסוף דשה מעצמה, אינה נפסלת בכך.

אבל אם הכניסה למקום דישת הבהמות, בכוונה שתדוש שם, אף על פי שהיה מוכרח להכניסה לשם לינוק מאמה, היא נפסלת בכך.

- רבא רצה להביא ראיה מדין זה, שכשם שעגלה שנתכוון שתדוש נאסרת אף על פי שהיה מוכרח להכניסה לינוק, כך באיסורי הנאה, אם מתכוון לאיסור, הדבר אסור, אף על פי שמוכרח לעשותו.

- ואביי דחה ראיה זו, ואמר, שרק לענין עגלה, שנאמר בה "עֵבֶד", הדין כן, שכל שנתכוון לעבודתה, היא נאסרת, אף על פי שהדבר מוכרח להיעשות, אבל באיסורי הנאה, כשהדבר מוכרח להיעשות, אף על פי שמתכוון לו, אין הדבר אסור.

פסול עליה בפרה אדומה

דין פרה אדומה שווה לדין עגלה ערופה, לעניין זה שהיא נאסרת כשתיעבד בעבודה שהבעלים מעוניינים בה. וכמו כן היא נאסרת כשעלה עליה עול, וכל דבר שהבעלים מעוניינים בעליתו עליה.

ולפיכך, אם עלה על הפרה עוף, אינה נפסלת בכך, כי אין הבעלים מעוניינים בעליית העוף על הפרה. אבל אם עלה עליה זכר, הבעלים מעוניינים בכך, ולכן היא נפסלת.

שמירת בגד שמצא

המוצא אבידה, צריך לשמור עליה שלא תתקלקל ולא יהא בה נזק, ואסור להשתמש בה לצורכו.

ובמסכת בבא מציעא מבואר, שהמוצא בגד, אסור לפרוס אותו לצורך עצמו, כגון על גבי מיטה כדי לרפדה, או לתלותו על גבי קולב, להצל עליו מפני החמה. אבל פורס את הבגד על המטה או על הקולב לצורך הבגד, שלא יאכלנו עש.

ואם נזדמנו לו אורחים, לא יפרוס את הבגד בפניהם, אפילו לצורך הבגד, כגון שצריך לאווררו מפני העש.

- מתחילה רצו לומר, שהסיבה לכך, כי כשמזדמנים לו אורחים, הוא מתכוון גם להנאתו, שהוא מתכבד בפניהם בבגד הנאה, ולכן, אף על פי שמוכרח לפרוסו לצורך הבגד, מאחר שמתכוון ליהנות מכך, אסור.

וזה שלא כדברי אביי [בלשון שני], שאמר, שבאופן הזה רבי יהודה מתיר.

- ודחו זאת, ואמרו, שהסיבה לכך שאסור לפרוס את הבגד בפני האורחים, כי בכך הוא כמאבד את הבגד בידיים, שגורם לכך שתשלוט בו עין רעה של האורחים, או יראו ויגנבוהו.

לבישת כלאים למכירה

מבואר במסכת כלאים, שישראל המוכרים בגדי כלאים, מותרים ללבוש את הבגדים כדרך לבישה, להראותם לקונים, ובלבד שלא יתכוונו להנאת לבישה, מפני החמה ומפני הגשמים, שלא אסרה תורה אלא הנאת לבישה.

עוד מבואר שם, שהצנועים, כלומר הפרושים, שמתרחקים מן הכיעור ומן הדומה לו, לא היו מקילים כך, אלא מפשילים את הבגדים לאחוריהם במקל, ולא מעלים אותם על גופם.

וממשנה זו למדנו, שכל שאינו מתכוון לאיסור, אף על פי שיש לו אפשרות שלא לעבור, אינו נידון כמתכוון, כמו רוב מוכרי כסות, שאינם מתכוונים להנאת לבישה שהיא אסורה, אף על פי שיכולים להפשיל לאחוריהם, מותרים ללבוש, ואינם נחשבים כמתכוונים.

ומכאן נדחו דברי רבא ללשון ראשון, שאמר, שלדברי הכל, כל שיכול להימנע מהאיסור, אסור לעשות, אף כשאינו מתכוון לכך.

עצי ערלה ועצי כלאי הכרם

לעניין ערלה לא נאסר העץ אלא הפרי בלבד, שנאמר "וְעֵרְלָתָם עֲרָלְתוּ אֶת פְּרִיָּו" (ויקרא י"ט כ"ג), ומכל מקום, קליפות הפרי, כמו קליפות אגוזים ורימונים, אף על פי שהם כעץ, דינם כפרי, ואסורים בהנאה.

ולענין כלאי הכרם הכל אסור, בין הפרי ובין העץ, כי בכלאי הכרם נאמר, "לֹא תִזְרַע כְּרָמְךָ כְּלָאִים כִּי תִקְדַּשׁ הַמְּלָאָה הַזֵּרַע אֲשֶׁר תִּזְרַע וְתִבְוֹאֵת הַכֶּרֶם" (דברים כ"ב ט) ולא נזכר בכתוב פרי.

הנאה מעצים של איסורי הנאה

נתבאר שקליפות פירות ערלה, ועצים של כלאים

אסורים בהנאה.

וההנאה מהם כמות שהם, כלומר שלא דרך דריפתם, כגון לעשות מהם כלי להשתמש בו, כסא לישב עליו, או להדום רגליו, אסורה היא לדברי הכל.

וההנאה מהם אחר שנשרפו ונעשו גחלים, כגון לאפות על גבי הגחלים, מותרת לדברי הכל, כי מאחר שנשרפו בטלו.

- יש אומרים שכן הדין דווקא בגחלים עוממות כלומר כבויות אבל גחלים לוחשות, דינן כעצים בשעת שריפה עצמה, שנחלקו בהם חכמים כמבואר להלן.

- ויש אומרים שכן הדין גם בגחלים לוחשות כלומר בוערות, הנראות כמתנענעות ולוחשות זו לזו, ולדברי הכל ההנאה מהן מותרת.

ונחלקו חכמים, אם מותרת להנות מהם בשעת שריפתם, כגון להתחמם באבוקה של שריפתם, או לאפות באבוקה של שריפתם.

לדעת רבי, בשעת השריפה עצמה עדיין הם נחשבים כעצים, שאסור להנות מהם. ולפיכך ההנאה מהאש של שעת שריפתם אסורה, ואם אפו באש זאת את הפת, הפת אסורה [=יש שבח עצים בפת].

ולדעת חכמים, בשעת השריפה עצמה הם כבר נחשבים כגחלים, שמותר להנות מהם, ולפיכך ההנאה מהאש של שעת שריפתם מותרת, ואם אפו באש זאת את הפת, הפת מותרת [=אין שבח עצים בפת].

ובדף כ"ז אמר רב יוסף אמר רב יהודה אמר שמואל את המחלוקת הזו בהיפוך, שחכמים אסורים, ורבי מתיר.

- יש אומרים שאמר כן, כי כך קיבל מרבתינו.

- ויש אומרים שגם הוא קיבל מרבתינו כפי המבואר לעיל, שרבי אוסר וחכמים מתירים, אלא שלדעתו במחלוקת זו הלכה כרבי, והיה סבור, שאם יאמר שהלכה כרבי כנגד רבים, לא יקבלו דבריו, לפיכך שנה דברי רבי בשם חכמים, וכך תתקבל ההלכה כדעת רבי.

תנור חדש שהסיקוהו

בקליפות ערלה ועצי כלאים

נתבאר, שלדעת חכמים ההנאה מקליפות ערלה ועצי כלאים בשעת שריפתם מותרת, ולפיכך אפילו אם הסיקו בהם תנור חדש של חרס, שהסקה ראשונה שבו גומרת את יצירתו, אינו נאסר בכך. ולאחר שיצטנן התנור, מותר לכתחילה לאפות בו פת.

ולדעת רבי, האומר, שאסור להנות מקליפות ערלה ועצי כלאים בשעת שריפתם, אם הסיקו בהם תנור חדש, נגמרה יצירתו על ידי איסורי הנאה, ומאחר שלדעה זו התנור נחשב כמי שנגמרה מלאכתו באיסורי הנאה, כשיאפו בו פת לאחר זמן, שכבר יצטנן התנור בינתיים מהיסקו הראשון, אותה פת נעשית על ידי גורם של איסור וגורם של היתר. שכן היא נעשית על ידי התנור האסור, ועל ידי עצי היתר של היסק אחרון.

ומצינו שתי ברייתות שנחלקו בדין זה.

בברייתא אחת מבואר, שלאחר שיצטנן התנור מהיסקו הראשון, מותר לאפות בו פת.

ופירשו כאן התוס', שהסיבה לכך, כי לדעת הברייתא הזו, זה וזה גורם מותר. ורש"י להלן פירש, שדעת הברייתא הזו, כדעת חכמים, שהנאה של שריפת קליפות ערלה ועצי כלאים מותרת, אף בלא גורם נוסף של היתר.

ובברייתא אחרת מבואר, שאין לאפות כלל בתנור זה, ויש לשוברו, וזאת משום שזה וזה גורם אסור.

מתחילה אמרו שברייתא זו היא כדעת רבי, האומר, שאין להנות משריפת עצי איסור.

ודחו זאת, כי יתכן שאף שאמר שאין להנות משריפת עצי איסור, מכל מקום דעתו שזה וזה גורם מותר.

ולפיכך אמרו, שברייתא זו כדעת רבי אליעזר, האומר, זה וזה גורם אסור, כפי שיתבאר בעזה"י להלן.

וכל זה, כשהסיקו איסורי הנאה אלה בתנור חדש, שבהסקה זו נגמרת מלאכת יצירתו, אבל כשהסיקו באיסורי הנאה אלה תנור ישן, הכל מודים שדי בכך שיצטנן התנור, ואינו נאסר בהסקה הזו לעולם.

שאור של חולין ושל תרומה שנפלו לתוך עיסה

עיסה [=בצק] של חולין שנתנו בה שאור של תרומה, והוא גרם לכל העיסה להחמיץ, אף על פי שרק השאור המועט הוא תרומה, מאחר שהוא גרם לכל העיסה להחמיץ, כל העיסה נידונית כתרומה.

ונחלקו חכמים מה דין עיסה של חולין שהחמיצה על ידי שאור של חולין ושאור של תרומה, שאין באחד מהם כדי להחמיץ את העיסה לבדו, ורק על ידי צירוף שני השאורים החמיצה.

א. דעת חכמים

בין אם נפל שאור התרומה לבסוף שעל ידי נפילתו נגמר חימוץ העיסה, ובין אם נפל שאור התרומה בתחילה, אין העיסה נעשית כתרומה.

כי בין כך ובין כך החימוץ נעשה על ידי צירוף השאור של החולין עם השאור של התרומה, וכל שאין בשאור של התרומה לבדו כדי לחמץ את העיסה, היא אינה נידונית כעיסה של תרומה.

ב. דעת רבי אליעזר.

אחר אחרון אני בא, כלומר אם שאור של חולין נפל שני הוא גומר את החימוץ והעיסה נידונית כחולין. ואם שאור של תרומה נפל שני הוא גומר את החימוץ והעיסה נידונית כתרומה.

דף כז

- לדברי אביי, לא אמר רבי אליעזר אחר אחרון אני בא, אלא כשתחילה נפל שאור אחד, ולאחר שגמר פעולתו, הוציאו אותו, ואז הכניסו את השאור השני, ובכך נחמצה העיסה.

שבאופן הזה לבדו, מאחר שגמר החימוץ נעשה על ידי האחרון לבדו, הולכים אחריו, בין להקל ובין להחמיר. אם האחרון תרומה, העיסה נידונית כתרומה, ואם האחרון חולין, העיסה נידונית כחולין.

אבל כשנפלו בזה אחר זה, ולא הוציא אחד מהם, מאחר שבסופו של דבר בגמר החימוץ היו גם שאור חולין וגם שאור תרומה, שניהם גרמו את החימוץ, ומאחר ששניהם גרמו את החימוץ, העיסה נידונית כתרומה, כי זה וזה גורם אסור.

ומכאן יש ללמוד, שלדעת רבי אליעזר, זה וזה גורם אסור. וכן מסקנת הגמרא, כמבואר בברייתא.

- ומתחילה אמרו לדחות זאת, שבאמת לדברי רבי אליעזר הכל תלוי בגמר המעשה, והאחרון שניתן לעיסה, הוא הגורם לגמר המעשה, כי קודם שנתנוהו לא היתה העיסה מחמיצה ומחמת נתינתו העיסה מחמיצה, ולכן לעולם הולכים אחריו, ואפילו אם לא הוציאו את הראשון.

וכל זה כשנתנו אחד אחר חבירו, אבל כשנתנו את שניהם יחד בבת אחת, שניהם נחשבים כגורמים לחימוץ, ובאופן הזה מודה רבי אליעזר, שהעיסה מותרת, כי לדעתו זה וזה גורם מותר.

הנאה משריפת עצי אשירה

מבואר בברייתא, שלדעת רבי אליעזר ובני מחלוקתו, עצי אשירה אסורים בהנאה גם בשעת שריפתם, כגון להסיק בהם תנור בשעת שריפתם, או לאפות בהם פת בשעת שריפתם.

ואם הסיק בהם תנור חדש של חרס, מאחר שעל ידם נגמרת יצירת התנור, התנור נאסר ויש לשוברו.

ואם לאחר מכן אפה בו את הפת, הפת אסורה, [אם נתערבה באחרות כולן אסורות, כי אפייתה של הפת על ידי עצי היתר ותנור של איסור, ולדעת רבי אליעזר ובני מחלוקתו, זה וזה גורם אסור.

ובדבר זה נחלק רבי אליעזר עם בני מחלוקתו, שלדעתו יש לפת היתר על ידי פדיון, שיהיו המעות אסורים תחתיה, ויוליכם לים המלח שלא להנות מהם. ולדעת בני מחלוקתו, אין פדיון לאיסור עבודה זרה.

ומברייתא זו הביאו ראיה לכך, שלדעת רבי אליעזר, זה וזה גורם אסור.

ואין לדחות ולומר, שדווקא לענין איסור עבודה זרה אמרו כן, אבל בשאר איסורים, כגון ערלה וכלאים, זה וזה גורם מותר. כי מבואר בפירוש בברייתא, שכן היה רבי אליעזר אוסר בכל איסורים שבתורה.

קערות כוסות צלוחיות קדירה

ותנור שהוסקו בעצי איסור

נתבאר, שלדעת חכמים, בשעת שריפת קליפות ערלה ועצי כלאים, הם כבר נחשבים כגחלים, שלא נאסרת הנאתם.

ולפיכך לדעת חכמים, כל כלי חרס שנגמרה מלאכתם בהיסק של קליפות ערלה ועצי כלאים אינם נאסרים, ומותר להשתמש בהם, ובכלל זה, תנור, קדירה [=סיר], צלוחיות, כוסות, וקערות.

עוד נתבאר, שלדעת רבי, בשעת שריפת קליפות ערלה ועצי כלאים, הם עדיין נחשבים כעצים, שהנאתם נאסרת.

ולפיכך לדעת רבי, כל כלי חרס שתשמישו בא בלא גורם אחר, כגון קערות כוסות וצלוחיות, שנותנים בהם את המאכלים, והנאת תשמישם היא על ידם בלבד, אם נגמרה מלאכתם בהיסק של קליפות ערלה ועצי כלאים, אסור להנות מהם. כי מאחר שנגמרה מלאכתם באיסורי הנאה, הנהנה מהם, הרי הוא כנהנה מאיסורי הנאה.

- וללשון שני, כן דין קדירה של חרס, שנגמרה מלאכתה בהיסק של קליפות ערלה ועצי כלאים.

כי גם הקדירה יש בה תשמיש בלא גורם אחר, שכן נותנים בה את התבשיל לצורך בישולו, והיא משמשת לאיחסונו של התבשיל אף קודם

הבישול, ואם כן, תשמיש זה של איחסון

התבשיל היא משמשת לבדה.

וכלי חרס שתשמישם בא על ידם ועל ידי גורם נוסף, כגון תנור, שאופים בו על ידי הסקת עצים.

אם נגמרה מלאכתו בהיסק ראשון של קליפות ערלה ועצי כלאים, דינו תלוי בדין זה וזה גורם המבואר לעיל. שאם זה וזה גורם מותר, הפת שאופים בו אחר כך בעצים אחרים מותרת. ואם זה וזה גורם אסור, הפת שאופים בו אסורה.

- וללשון ראשון, כן דין קדירה של חרס, שנגמרה מלאכתם בהיסק של קליפות ערלה ועצי כלאים, כי גם הקדירה עיקר תשמיש על ידה ועל ידי גורם אחר שכן הקדירה משמשת לבישול והבישול בא על ידי הקדירה ועל ידי האש שתחתיה.

הנאה משריפת עצי הקדש

נתבאר, שנחלקו חכמים בהנאה הבאה משריפת קליפות ערלה ועצי כלאים, אם היא נחשבת כהנאה מהאיסור עצמו, או כהנאה מאפרו של האיסור אחר שכבר בטל.

וכל זה לענין ערלה וכלאים, שאין איסורם חמור כל כך, כמו שמצינו, שהאיסור הזה בטל בתערובת שיש בה מאתים של היתר כנגד האיסור. אבל עצי הקדש, שאיסורם חמור יותר, שלעולם אינו בטל בתערובת אפילו אם יש אלף של היתר כנגדו, חמור הוא גם לענין ההנאה משריפתו. ולכן **הכל מודים בעצי הקדש, שההנאה משריפתם נחשבת כהנאה מהאיסור עצמו, ואם הסיקו בהם תנור, ואפו בו את הפת, הפת אסורה.**

אמנם רוב עצי הקדש, היסק שמסיקים בהם הוא חולין, כי משעה שנטלו אותם להסקה, מעלו בהם. וכלל בידינו, שכל דבר שאין בו קדושת הגוף, מאחר שמעלו בו, יצא לחולין, ואם כן, כשהסיקו את העצים הללו, כבר נעשו חולין, וההיסק שלהם מותר.

והדין האמור לעיל, שהיסק עצי הקדש אסור, אמור בעצי הקדש שאין בהם דין מעילה, כגון עצי שלמים, כלומר עצים שהקדישם למוכרם להביא בדמיהם שלמים. ושלמים קדשים קלים הם ואין בהם דין מעילה, [שאינם קרויים קדשי ה', כי הם נאכלים לבעלים, ואין לגבוה בהם אלא לאחר זריקת דמים את האימורים], ורק קדשים שיש בהם דין מעילה, כשמעלו בהם יצאו לחולין.

וכמו כן לדעת רבי יהודה, האומר, שאין דין מעילה אלא כשהנהנה מהקדש בשוגג, הדין האמור לעיל, שהיסק עצי הקדש אסור, אמור אף בכל עצי קדשים שהסיקם במזיד, שכן במזיד אין דין מעילה, ולכן לא יצאו לחולין.

אופנים נוספים שעצי הקדש

אינם יוצאים לחולין בהסקתם

נתבאר שעצי הקדש שיש מעילה בהסקתם, יוצאים לחולין. וכמו כן נתבאר, שהמסיק עצי שלמים שאין בהם דין מעילה, וכן המסיק כל עצי הקדש במזיד, לדעת רבי יהודה, אף שנהנו מהסקת עצי הקדש, מאחר שאין בהם דין מעילה, לא יצאו העצים לחולין.

ולהלן יתבאר בעזה"י עוד שני אופנים, שעצי הקדש אינם יוצאים לחולין בהסקתם.

א. נפלה דליקה מאיליה.

עצי הקדש שנפלה בהם דליקה מאיליה, לא יצאו בכך לחולין, כי אין שום מעילה בהסקתם, וכל שאין מעילה בהסקתם, אינם יוצאים לחולין.

ב. אפר תרומת הדשן.

תרומת הדשן של המזבח, גזרת הכתוב היא, שגם אחר שריפתה טעונה גניזה, כפי שנתבאר בדף כ"ו, ואם כן אינה יוצאה לחולין בשריפתה.

אפר איסורי הנאה

כל איסורי הנאה הטעונים שריפה, מאחר שנשרפו אפרם מותר. חוץ מעצי אשירה, ששרפה ישראל, [אבל אם שרפה נוכרי ביטלה והיא מותרת]. וחוץ מאותם עצי הקדש הנזכרים לעיל שאינם יוצאים לחולין בשריפתם.

מצוות ביעור חמץ כדעת רבי יהודה

לדעת רבי יהודה, אין ביעור חמץ אלא שריפה, כלומר מצווה לבער את החמץ בשריפה דווקא, ולא באופן אחר.

- רש"י מפרש שדין זה אמור קודם שעה שביעית, שעוד לא נאסר החמץ מהתורה. אבל משעה שביעית ואילך, שהחמץ אסור מהתורה, השבתתו בכל דבר.

- ורבינו תם מפרש, שדין זה אמור משעה שביעית ואילך, שאז החמץ אסור מהתורה, ומצווה לבערו, אבל קודם לכן, יכול לבערו בכל דרך שירצה.

מהיכן למד רבי יהודה שביעור חמץ בשריפה

א. קל וחומר מנותר.

מתחילה אמר רבי יהודה, שיש ללמוד ענין זה,

שביעור חמץ בשריפה דווקא, בקל וחומר

מנותר.

שכן הנותר אינו חמור כל כך, שלא נאמר בו בל יראה ובל ימצא, ובכל זאת מצוותו בשריפה, שנאמר, "וְהִנּוֹתָר מִבֶּשֶׂר הַזֶּבַח בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי בְּאֵשׁ יִשְׂרָף" (ויקרא ז' י"ז). ואם כן, חמץ שהוא חמור יותר, שנאמר בו בל יראה ובל ימצא, קל וחומר שמצוותו בשריפה.

וחכמים דחו קל וחומר זה, שכן כלל בידינו, כל דין שאתה דן תחילתו להחמיר וסופו להקל, אינו דין. כלומר, אם על ידי חומרא שאתה

מלמד בקל וחומר, אתה בא לידי קולא, אין לך

ללמוד את החומרא.

והוא הדין לענין חמץ, חומרא זו שאתה מחמיר בו, לבערו רק בשריפה, גורמת בו קולא, שאם לא מצא עצים לשרפו, יהא יושב ובטל, ולא ישרפנו.

ולפיכך אין לך ללמוד קל וחומר זה, אלא יש

לבער את החמץ בכל אופן שיכול, ולא רק

בשריפה.

ב. גזרה שווה מנותר.

חזר רבי יהודה ואמר, שיש ללמוד ענין זה,

שביעור חמץ בשריפה דווקא, בגזרה שווה

מנותר. **שכן מצינו, שחמץ דומה לנותר,**

ששניהם אסורים באכילה, ומעתה, כשם שנותר

דינו בשריפה, כך חמץ דינו בשריפה.

וכשהקשו על דבריו, הלא מצינו גם נבילה

שאסורה באכילה, ואינה טעונה שריפה, ואם כן

מנין לך שדין חמץ כדין נותר, שמא דין חמץ

כדין נבילה.

ענה רבי יהודה ואמר, אין החמץ דומה לנבילה,

כמו שהוא דומה לנותר. שכן לנותר הוא דומה

יותר, שהחמץ והנותר, שניהם אסורים באכילה

ובהנאה, ומעתה, כשם שנותר דינו בשריפה, כך

חמץ דינו בשריפה.

וכשהקשו על דבריו, הלא מצינו גם שור הנסקל

שאסור באכילה ובהנאה, ואינו טעון שריפה,

ואם כן מנין לך שדין חמץ כדין נותר, שמא דין

חמץ כדין שור הנסקל.

ענה רבי יהודה ואמר, אין החמץ דומה לשור

הנסקל, כמו שהוא דומה לנותר. שכן לנותר הוא

דומה יותר, שהחמץ והנותר, שניהם אסורים

באכילה ובהנאה ויש בהם עונש כרת, ומעתה,

כשם שנותר דינו בשריפה, כך חמץ דינו

בשריפה.

וחכמים דחו גם את דבריו האחרונים, כי מצינו

גם דבר נוסף שאסור באכילה ובהנאה ויש בו

עונש כרת, הוא חלב של שור הנסקל, ואינו טעון

שריפה. ואם כן, מנין לך שדין חמץ כדין נותר

הטעון שריפה, שמא דין חמץ כדין חלב של שור

הנסקל שאינו טעון שריפה.

דף כח

ג. בנין אב מנותר.

חזר רבי יהודה ואמר, שיש ללמוד ענין זה,

שביעור חמץ בשריפה דווקא, בבנין אב מאיסור

נותר. **שכן מצינו, שחמץ דומה לנותר, ששניהם**

בבל תותירו, כלומר את שניהם יש לבער

בנותר נאמר, "בְּאֵשׁ יִשְׂרָף", שיש לבערו ולא ימצא.

ובחמץ נאמר, "שְׂבַעַת יָמִים שָׂאֵר לֹא יִמָּצֵא בְּבִתְיָכֶם",

"וְלֹא יִרְאֶה לְךָ חֶמֶץ וְלֹא יִרְאֶה לְךָ שְׂאֵר", שיש לבערו

ולא ימצא.

ומעתה, כשם שנותר דינו בשריפה, כך חמץ

דינו בשריפה.

וחכמים דחו גם את דבריו האחרונים, כי מצינו

דברים נוספים שהם בבל תותירו, כגון אשם תלוי

וחטאת העוף הבא על הספק. ולדעת רבי יהודה

עצמו אינם טעונים שריפה, [כפי שיתבאר בעזה"י

להלן], ואם כן מנין לך שדין חמץ כדין נותר

הטעון שריפה, שמא דין חמץ כדין הדברים הללו

שאינם טעונים שריפה.

ושתק רבי יהודה. ולהלן תתבאר בעזה"י דעת

חכמים בדין זה.

אשם תלוי שארע בו פסול

מי שיש שהסתפק אם חטא בדבר שמתחייבים

עליו חטאת, כגון, אכל חתיכה ומסתפק אם

היתה חלב האסור באכילה או שומן המותר

באכילה, מביא על כך אשם תלוי. ונחלקו

חכמים, מה דינו, אם ארע פסול באשם תלוי או

נעשה נותר.

לדעת רבי יהודה – יקבר.

ולדעת חכמים – ישרף.

חטאת העוף הבאה על הספק

אשה שילדה או הפילה וולד גמור, מביאה קרבן

לידה, שתי יונים או שני בני יונה, אחד חטאת

ואחד עולה.

ומי שהפילה ספק וולד, הרי היא בספק חיוב

קרבן לידה, ואינה אוכלת בקדשים עד שתביא

קרבן מספק, ולפיכך מביאה שתי יונים או שני

בני יונה, אחד חטאת ואחד עולה. העולה קריבה

על תנאי, אם ילדתי, הרי היא לחובתי, ואם לאו,

הרי היא נדבה. והחטאת באה על הספק,

ואסורה באכילה, אבל אין בהבאתה משום

חולין בעזרה, כי כן היא גזרת הכתוב, שחטאת

העוף באה על הספק. ונחלקו חכמים מה יעשו

בה.

לדעת רבי יהודה – יטילנה לאמה.

ולדעת חכמים – תישרף.

"יָשׁוּב עִמָּלוּ בְּרֵאשׁוֹ"

נתבאר שחכמים דחו את דברי רבי יהודה, הלומד שחמץ טעון שריפה כנותר, כי מצינו דבר אחר הדומה לחמץ, ואינו בשריפה, הוא נותר של

אשם תלוי.

אמנם, לדעת חכמים עצמם, נותר של אשם תלוי טעון שריפה, ואם כן לדברי עצמם אינם יכולים לדחות את דברי רבי יהודה, וקושייתם על רבי

יהודה היא רק מחמת דבריו שלו.

כלומר, מאחר שאמר רבי יהודה שנוותר של אשם תלוי בקבורה, מחמת דבריו אלו, נדחו

דבריו לענין חמץ.

ואמר על כך רב יוסף, היינו דאמרי אינשי [=זהו שאומרים בני האדם], **כפא דחטא נגרא** [=כף בזך שחקק האומן], **בגווה נשרוף חרדלא** [=בתוכו ישרוף את לשונו ואת חכו בחרדל. וי"מ בתוכו יגמע חרדל].

ואביי אמר, זהו שאומרים בני האדם, **סדנא** [=נגר העושה סד לשים בו רגלי האסירים], כשנמצא הוא עצמו גנב, **בסדני יתיב** [=הוא עצמו ישב באותו סד], מדויל ידיה משתלים [=מהרמת ידו וממלאכתו משתלם שכרו].

ורבא אמר, זהו שאומרים בני האדם, **גיראה** [=עושה חיצים], **בגירי מקטיל** [=בחיציו יהרג], מדויל ידיה משתלים [=מהרמת ידו וממלאכתו משתלם שכרו].

מצוות ביעור חמץ כדעת חכמים

לדעת חכמים, מצוות ביעור חמץ אינה בשריפה דווקא, אלא **בכל אופן שניתן לבערו. שכך נאמר**

"תִּשְׁבִּיתוּ שָׂאֵר מִבְּתִיכֶם" (שמות י"ב ט"ו), **בכל דבר שאתה יכול להשביתו.** ולהלן נמנה מספר אופנים הנזכרים במשנתנו.

א. בשריפה.

ב. מפרר וזורה לרוח.

ג. מטיל לים.

- **לדעת רבה, גם המטיל לים, לא יטיל את החמץ שלם, אלא תחילה יפורר אותו, ורק אחר כך יטילנו לים.** שכן מאחר שמטילים אותו לכל הנהרות, יש לחוש, שאם יטילנו שלם, יעברו שם ספינות וימצאוהו.

- **ולדעת רב יוסף, המטיל לחם לים אינו צריך לפורר אותו תחילה, כי הלחם הוא דבר שדרכו להימאס במים, ומעצמו יתפורר במים, ויכלה, ואין צורך לפוררו קודם הטלתו למים.**

אבל אם בא להטיל לים חיטים שהחמיצו, לא יתנם בשק, וכך יטילם לים, אלא יפזרם על פני המים, שלא יוכל אדם ללקטם.

ביעור עבודה זרה

במסכת עבודה זרה מבואר, **שלדעת רבי יוסי, ניתן לבער עבודה זרה בשני האופנים הבאים, שבשניהם תכלה, ולא תבוא ליד ישראל להנות ממנה.**

א. שוחק וזורה לרוח.

ב. מטיל לים המלח.

- **לדעת רבה, המטיל לים המלח, אינו צריך לשחוק את העבודה זרה קודם הטלתה, כי מאחר שזורק אותה לים המלח, שאין ספינות עוברות בו, אין לחוש לכך שימצאוה. אך אם בא להטילה לשאר נהרות, עליו לשחקה תחילה קודם שמשליכה.**

- **ולדעת רב יוסף, גם המטיל לים צריך לשחוק את העבודה זרה תחילה, כי עבודה זרה אינה נמסה מעצמה במים ואם כן לא די בהטלתה לים לכלותה.**

זמן איסור אכילה והנאה של חמץ

מבואר בכתובים, שיש לבער את החמץ מתחילת שעה שביעית של ערב הפסח, וכפי שנתבאר לעיל, בדפים ד'-ה'.

וכמו כן מבואר בכתובים, שבפסח עצמו החמץ אסור **בבל יראה ובל ימצא**, שנאמר "שִׁבְעַת יָמִים שָׂאֵר לֹא יִמָּצֵא בְּבֵתֵיכֶם ... וְלֹא יִרְאֶה לְךָ חֶמֶץ וְלֹא יִרְאֶה לְךָ שָׂאֵר בְּכָל גְּבֻלְךָ".

עוד מבואר בכתובים, שבפסח עצמו, החמץ אסור באכילה, שנאמר "לֹא תֹאכַל עָלָיו חֶמֶץ" (דברים ט"ז ג'). והאוכל חמץ בפסח נענש על כך **כרת**, שנאמר "כִּי כָל אֲכַל חֶמֶץ וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא מִיִּשְׂרָאֵל" (שמות י"ב ט"ו).

ונחלקו חכמים, האם בפסח עצמו החמץ אסור גם בהנאה.

לדעת רבי יהודה ורבי שמעון, בפסח עצמו, כשם שהחמץ אסור באכילה, כך הוא אסור בהנאה.

ולדעת רבי יוסי הגלילי, החמץ אסור רק באכילה אבל אינו אסור בהנאה, אלא שיש מצווה לבערו.

דבר נוסף שנחלקו בו חכמים, אם החמץ אסור

באכילה ובהנאה גם קודם הפסח ואחר הפסח.

לדעת רבי יהודה, כשם שהחמץ אסור באכילה ובהנאה בפסח עצמו, כך החמץ אסור באכילה ובהנאה קודם הפסח, מחצות יום של ערב הפסח, וכן הוא אסור באכילה ובהנאה לאחר הפסח, אלא שבזמנים אלו אין האוכל ענוש כרת.

ולדעת רבי שמעון ורבי יוסי הגלילי, לא אסרה תורה את האכילה וההנאה מהחמץ אלא בפסח עצמו, אבל קודם הפסח, וכן אחר הפסח, אין בחמץ לא איסור אכילה ולא איסור הנאה, אלא שקודם הפסח, מחצות היום, יש מצווה לבערו.

ולדברי רבא, דעת רבי שמעון, שכל זה מדין תורה, אבל חכמים אמרו, שאף שמדין תורה, אחר הפסח החמץ מותר, מאחר שבפסח עצמו החמץ אסור בהנאה, מי שעבר והשהה את חמצו כל הפסח, ועבר בכך על הכתוב, "ולא יראה לך שאר" (שמות י"ג ז'), קנסו אותו, שגם אחר הפסח לא יהנו ממנו.

ומשנתנו, המחלקת בין חמץ של נוכרי שעבר עליו הפסח שהוא מותר, לבין חמץ של ישראל שעבר עליו הפסח שהוא אסור, ותולה חילוק זה בכתוב "ולא יראה לך שאר", היא כדעת רבי שמעון.

	קודם הפסח			בתוך הפסח			אחר הפסח		
	איסור אכילה	איסור הנאה	כרת על האכילה	איסור אכילה	איסור הנאה	כרת על האכילה	איסור אכילה	איסור הנאה	כרת על האכילה
רבי יהודה	יש	יש	אין	יש	יש	יש	יש	יש	אין
רבי שמעון	עשה	אין	אין	יש	יש	יש	מדרבנן	מדרבנן	אין
רבי יוסי הגלילי	עשה	אין	אין	יש	אין	יש	?	אין	אין

ביאור טעמי המחלוקת

לענין זמן איסור אכילת חמץ

מתוך הברייתא מבואר, שהמחלוקת בין חכמים, אם אסרה תורה אכילת חמץ כבר בחצות יום ארבעה עשר בניסן, נובעת ממחלוקתם בדרשת הכתוב, "וַיִּבְחַתְּ פֶּסַח לְהִי אֱלֹקֶיךָ צֹאן וּבִקֵּר בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר ה' לְשַׁבֵּן שְׁמוֹ שָׁם. לֹא תֹאכַל עָלָיו חֶמֶץ שִׁבְעַת יָמִים תֹּאכַל עָלָיו מִצּוֹת לֶחֶם עֲנִי כִּי בַחֲפוּזוֹן יִצְאֶת מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לְמַעַן תִּזְכֹּר אֶת יוֹם יִצְאֶתְךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם כֹּל יְמֵי חַיֶּיךָ" (דברים ט"ז ב'-ג').

לדעת רבי יהודה, הכתוב הזה נמשך אחר הכתוב שלפניו, "וַיִּבְחַתְּ פֶּסַח לְהִי אֱלֹקֶיךָ ... לֹא תֹאכַל עָלָיו חֶמֶץ", כלומר האכילה של החמץ נאסרת משעת שחיטת הפסח, מחצות יום ארבעה עשר בניסן.

ולדעת רבי שמעון, הכתוב הזה נמשך עם הכתוב שאחריו, "לֹא תֹאכַל עָלָיו חֶמֶץ שִׁבְעַת יָמִים תֹּאכַל עָלָיו מִצּוֹת", כלומר האכילה של החמץ נאסרת רק באותם שבעה ימים שיש מצווה לאכול מצה, מחמישה עשר בניסן ועד עשרים ואחד בו.

ובהמשך יתבאר בעזה"י, שלדעת רבי יהודה, הסיבה שנכתב כאן "לֹא תֹאכַל עָלָיו חֶמֶץ שִׁבְעַת יָמִים תֹּאכַל עָלָיו מִצּוֹת", אינה להקיש את איסור אכילת חמץ למצוות אכילת מצה, לומר שהחמץ אסור באכילה רק בפסח עצמו, אלא להקיש את מצוות אכילת מצה לאיסור אכילת חמץ, לומר שכל האסור באכילת חמץ, מצווה באכילת מצה, אבל זמן אכילת החמץ הוא מחצות יום ארבעה עשר בניסן.

ובגמרא ביארו את טעמי החכמים הללו באופן אחר.

לדעת רבי יהודה, הסיבה שהחמץ אסור באכילה גם קודם הפסח, וגם אחר הפסח, וגם בפסח עצמו, כי שלוש פעמים נאמר בתורה איסור אכילת חמץ.

(א) "וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל הָעָם זְכוֹר אֶת הַיּוֹם הַזֶּה אֲשֶׁר יִצְאֶתְכֶם מִמִּצְרַיִם מִבֵּית עַבְדִּים כִּי בַחֲזֹק יָד הוֹצִיא ה' אֶתְכֶם מִצֵּר וְלֹא יֹאכַל חֶמֶץ" (שמות י"ג ג').

(ב) "כֹּל מִחֶמֶץ לֹא תֹאכְלוּ בְּכָל מוֹשְׁבֵיתְכֶם תֹּאכְלוּ מִצּוֹת" (שמות י"ב כ').

(ג) "לֹא תֹאכַל עָלָיו חֶמֶץ שִׁבְעַת יָמִים תֹּאכַל עָלָיו מִצּוֹת לֶחֶם עֲנִי כִּי בַחֲפוּזוֹן יִצְאֶת מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לְמַעַן תִּזְכֹּר אֶת יוֹם יִצְאֶתְךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם כֹּל יְמֵי חַיֶּיךָ" (דברים ט"ז ג').

כתוב אחד מלמד, שהחמץ אסור באכילה לפני זמנו, וכתוב אחד מלמד, שהחמץ אסור באכילה לאחר זמנו, וכתוב אחד מלמד, שהחמץ אסור באכילה בתוך זמנו.

ורבי שמעון ורבי יוסי הגלילי חולקים ואומרים שרק כתוב אחד "לֹא תֹאכַל עָלָיו חֶמֶץ", נצרך ללמד על כך שהחמץ אסור באכילה, והוא מלמד שהחמץ אסור באכילה בפסח עצמו. ושני הכתובים האחרים, באים ללמד דברים אחרים.

(א) לדעת רבי שמעון ורבי יוסי הגלילי, הכתוב, "כֹּל מִחֶמֶץ לֹא תֹאכְלוּ", בא ללמד, שלא רק חמץ שנתחמץ מעצמו אסור באכילה בפסח, אלא גם חמץ שנתחמץ מחמת דבר אחר.

ורבי יהודה אומר, שדין זה למד מתוך כך שכתבה תורה בלשון "מחמצת" ולא "חמץ", אבל מתוך כך שנכתב כאיסור בפני עצמו, יש ללמוד על זמן נוסף שהחמץ אסור באכילה.

(ב) לדעת רבי שמעון ורבי יוסי הגלילי, הכתוב, הכתוב "ולא יאכל חמץ" בא ללמד, שפסח מצרים היה אסור באכילת חמץ יום אחד בלבד, שכך נאמר "ולא יאכל חמץ. היום אתם יצאים בחֲדָשׁ הָאֲבִיב" (שמות י"ג ג'-ד'), לומר, רק היום אתם אסורים לאכול חמץ, ולא כל שבעה ימים.

ורבי יהודה אומר, שעניין זה למד מתוך כך שהסמיכה תורה את האיסור הזה למילה

"היום", אבל מתוך כך שנכתב כאיסור בפני עצמו, יש ללמוד על זמן נוסף שהחמץ אסור באכילה.

או שלדעת רבי יהודה פסח מצרים נהג איסורו כל שבעה כפסח דורות, ואין ללמוד דבר מהסמיכות לכתוב "היום" והכתוב "ולא יאכל חמץ" בא ללמד רק על זמן נוסף שהחמץ אסור בו.

גם מי שאינו יכול להביא

פסח חייב באכילת מצה

אף על פי שנאמר בפסח, "וְאָכְלוּ אֶת הַבֶּשֶׂר בְּלִילָה הַזֶּה צְלִי אֵשׁ וּמִצּוֹת עַל מַרְרִים יֹאכְלֶהוּ" (שמות י"ב ח') אין ללמוד מכך, שחייב אכילת מצה נאמר רק למי שאוכל קרבן פסח. כי באמת גם מי שאינו אוכל קרבן פסח מאיזה שהוא טעם, חייב לאכול מצה, ולהלן נבאר בעזה"י מהיכן הדבר למד.

א. ערל ובן נכר.

ערל מחמת אונס, כגון שמתו אחיו מחמת מילה, ויש לחוש שאם ימול הוא, ימות כמותם, ובן נכר, שנתנכרו מעשיו לאביו שבשמים, כלומר שהוא מומר אפילו לדבר אחד, אינם מביאים קרבן פסח.

שנאמר, "כָּל בֶּן נֶכֶר לֹא יֹאכֵל בוּ ... וְכֹל עֶרֶל לֹא יֹאכֵל בוּ" (שמות י"ב מ"ג-מ"ח).

ומכל מקום, דווקא פסח אינם מביאים, אבל מצווים הם לאכול מצה, שנאמר בכתוב הזה מיעוט "לא יאכל בו", דווקא את הפסח אינם אוכלים, אבל אוכלים הם מצה ומרור.

ב. טמא ושהיה בדרך רחוקה.

מי שהיה טמא או בדרך רחוקה ביום הקרבת הפסח ולא היה יכול לעשות את הפסח, לא נפטר בכך ממצוות אכילת מצה.

לדעת רבי שמעון, עניין זה למד מהכתוב הנ"ל שיש ללמוד בבנין אב שכשם שערל ובן נכר שהם פטורים מקרבן פסח, אינם פטורים ממצוות אכילת מצה ומרור, כך מי שהיה טמא או בדרך רחוקה, אף שהם פטורים מקרבן פסח, אינם פטורים ממצוות אכילת מצה ומרור.

ולדעת רבי יהודה, עניין זה למד מהכתוב "בְּעֶרְב תֹּאכְלוּ מִצֵּת" (שמות י"ב י"ח), הבא להוסיף חיוב אכילת מצה, נוסף על הכתוב "עַל מִצּוֹת וּמַרְרִים יֹאכְלֶהוּ" (במדבר ט"ו י"א), ומהכתוב "בְּעֶרְב תֹּאכְלוּ מִצֵּת" יש לך ללמוד, שגם מי שאינו אוכל פסח, עדיין מחויב לאכול מצה.

ג. בזמן הזה שאין קרבן פסח.

גם בזמן הזה שאין הקרבת קרבן פסח, הכל מצווים באכילת מצה.

לדעת רבי שמעון, עניין זה למד מהכתוב "בְּעֶרְב תֹּאכְלוּ מִצֵּת" (שמות י"ב י"ח), [כפי שנתבאר לעיל בדברי רבי יהודה].

ולדעת רבי יהודה, עניין זה למד מהכתוב "לא תֹאכֵל עִלּוּי חֶמֶץ שֶׁבָּעַת יָמִים תֹּאכֵל עִלּוּי מִצּוֹת", הבא להקיש מצוות אכילת מצה לאיסור אכילת חמץ, וללמד, שכל זמן שהחמץ אסור באכילה, אף על פי שאין מקריבים קרבן פסח, יש ציווי לאכול מצה, ומכאן שמצוות אכילת מצה נוהגת גם בזמן הזה.

© כל הזכויות שמורות למחבר יצחק א. הורביץ

טל': 03-6187895

וואצאפ: 050-6877088

דוא"ל bekitsur1@gmail.com

פקס': 153-506-877088

לקבלת ה"בקיטור" בוואצאפ לחץ כאן

ניתן לתמוך במפעל זה על ידי
רכישת ספרי המחבר באתר אמזון

בקיטורים הבאים

[בקיטור ברכות חלק א \(ב-לד\)](#)

[בקיטור ברכות חלק ב \(לה-סד\)](#)

[בקיטור שבת חלק א \(ב-לו\)](#)

[בקיטור שבת חלק ב \(לו-סז\)](#)

[בקיטור שבת חלק ג \(סז-צו\)](#)

[בקיטור שבת חלק ד \(צו-קכט\)](#)

[בקיטור עירובין חלק א \(ב-מא\)](#)

[בקיטור עירובין חלק ב \(מא-עו\)](#)

[בקיטור עירובין חלק ג \(עו-קה\)](#)

[מוסר אבות על מסכת אבות](#)

[להבין במקרא על פרשיות התורה](#)

[עיטורי ברכה על מסכת ברכות](#)

[ראש שמחתי על ירושלמי בבא קמא](#)

[ראש שמחתי על ירושלמי בבא מציעא](#)